RODU U CIVILNOJ ZAŠTITI

Vodič za uključivanje rodno osjetljivih politika
u strukturu i rad civilne zaštite u BiH

ROD U CIVILNOJ ZAŠTITI

VODIČ ZA UKLJUČIVANJE RODNO OSJETLJIVIH POLITIKA U STRUKTURU I RAD CIVILNE ZAŠTITE U BIH

Ovaj vodič nastao je u okviru projekta "Ženska ljudska prava i proces pridruživanja Evropskoj uniji",
a na njemu su radile Jasmina Čaušević i Maja Gasal-Vražalica u saradnji sa Bojanom Ilić.

Decembar 2021. godine

Naslov **Rod u civilnoj zaštiti**
Vodič za uključivanje rodno osjetljivih politika u strukturu i rad civilne zaštite

Autorice Jasmina Čaušević, Maja Gasal-Vražalica i Bojana Ilić

Dizajn i prelom Dunja-Helena Von der Maase

ISBN: 978-99938-28-32-7

SwedenSverige"This material is completely or partly financed by the Swedish International Development Cooperation Agency (Sida) and Kvinna till Kvinna. Sida and Kvinna till Kvinna does not necessarily agree with the opinions expressed. The author alone is responsible for the content."

"Ovaj materijal potpuno ili djelimično finansira švedska međunarodna Agencija za razvoj i saradnju (Sida) i Kvinnatill Kvinna. Sida i Kvinna till Kvinna ne moraju se neminovno slagati sa mišljenjima iznesenim u publikaciji. Za sadržaj je odgovoran sam autor/ica."

SADRŽAJ SADRŽAJ SADRŽAJ SADRŽAJ SADRŽAJ

O ČEMU JE VODIČ „ROD U CIVILNOJ ZAŠTITI“ - SVRHA, PRETPOSTAVKE, STRUKTRA....4

DA BISMO SE DOBRO RAZUMIJELI ŠTA MISLIMO KADA KAŽEMO....9

KONTEKST – STRUKTURA, OBRAZOVANJE, LEGISLATIVA....16

KAKO SU SE SAKUPLJALI PODACI TOKOM ISTRAŽIVANJA - METODOLOGIJA RADA....27

KAKVE VEZE IMAJU ROD, MJESNE ZAJEDNICE I KRIZNE SITUACIJE?....31

KAKVE VEZE IMAJU TRADICIONALNE ULOGE U DRUŠTVU SA RODNO OSJETLJIVIM ODGOVOROM NA KRIZNE SITUACIJE?....35

PRIMJERI DOBRIH PRAKSI....43

ZNANJE I ODGOVOR NA KRIZNE SITUACIJE....49

KAKVE VEZE IMAJU PODACI RAZVRSTANI PO SPOLU SA ODGOVOROM NA KRIZNE SITUACIJE?....55

RAZMJENA INFORMACIJA....60

ZAKLJUČAK I SMJERNICE....65

KORIŠTENA I KORISNA LITERATURA....73

ANNEX: UPITNICI....76

O ČEMU JE VODIČ „ROD U CIVILNOJ ZAŠTITI“ SVRHA, PRETPOSTAVKE, STRUKTURA

Da li su prirodne katastrofe
rodno neutralne?

Da li civilna zaštita mora
da uključi rodnu perspektivu
u svoju strukturu i djelovanje?

Da li neravnopravno
učešće žena u tijelima
za hitne intervencije dovodi
do rodnoneosjetljivog pristupa?

Prirodne katastrofe i krize različito pogađaju žene i muškarce. Zbog toga specifične ranjivosti i potrebe ljudi tokom i nakon krize treba pažljivije rješavati. To što prirodne katastrofe imaju različit uticaj na određene grupe ljudi znači da prirodne nesreće nisu rodno neutralne. Upravo zato je nastao i ovaj vodič. Nastao je na osnovu istraživanja „Rodna analiza odgovora na krizne situacije u BiH“, koje se radilo tokom mjeseca oktobra, novembra i decembra 2021. Prikupljali su se podaci vezani za strukturu, članstvo i donošenje odluka u sistemu civilne zaštite (CZ) u Bosni i Hercegovini, a zatim su se analizirali iz perspektive rodne odgovornosti i osjetljivosti. Nekoliko je važnih analiza[1] urađeno posljednjih godina koje su se bavile temama vezanim za integraciju rodne perspektive u zaštitu i spašavanje, smanjenje rizika od katastrofa i odgovore na krizu izazvanu pandemijom. Sve te publikacije bile su neophodan izvor informacija u našem istraživanju i u mnogome su nam pomogle da pronađemo mjesta koja još treba analizom osvijetliti i dopuniti podacima sa terena. Cilj vodiča nije dokumentovanje situacije na terenu, već je namjera da se kroz podatke sa terena, koji su osnova za analizu, daju preporuke za unaprjeđenje postojećih praksi. Na osnovu analize stanja na terenu, sastavljen je vodič koji sadrži šire objašnjenje konteksta problema i konkretne preporuke za integraciju rodne perspektive u rad civilne zaštite i aktivnije učešće žena u ovim tijelima.[2] Brojne institucije u BiH godinama već prolaze strukturne i transformacije svog rada u skladu sa rodno odgovornim djelovanju u okviru svojih nadležnosti. Policija, sudstvo, socijalni rad, obrazovanje, oružane snage, univerzitet i druge. Na red je došla i institucija koja pruža hitne odgovore na krizne situacije. Ovakvi sektorski pristupi omogućavaju da se rodna dimenzija integriše u rad svih vladinih tijela i u sva područja politike. To zahtijeva efikasnu posvećenost rodnoj ravnopravnosti, kako onih koji kreiraju politike prilikom osmišljavanja sektorskih planova i programa, tako i svih ostalih koji su zbog svojih kompetencija uključeni uprovođenje ove strategije.[3] Svi oni treba da osiguraju proporcionalne mjere zaštite za sve, kao i da uzimaju u obzir specifična iskustva i potrebe žena.

[1] Izdvajamo one koje su nam posebno koristile u radu: (1) Odgovor na krizu uzrokovanu pandemijom Covid-19: Analiza iz perspektive ljudskih prava i rodne ravnopravnost, OSCE, 2020. Dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/7/a/470658.pdf ; (2) Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje i smanjenje rizika od katastrofa Analiza i Check-lista za uvođenje principa rodne ravnopravnosti u djelokrug rada institucija zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini. CURE, IPA Dram, 2019. Dostupno na:https://fondacijacure.org/-files/200122_GENDER%20INTEGRATION%20INTO%20DISASTER%20RISK%20MANAGEMENT%20IN%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA_SA%C5%BDETAK_final%20verzion.pdf ; (3) Rod i katastrofe. Ka rodno odgovornom izvještavanju medija. Priručnik i preporuke za djelovanje (2014). Pripremile: Milkica Milojević Radmila Žigić, Uredile: Tanja Slijepac Jelena Milinović, dostupno na: http://fondacijalara.com/images/docs/GenderCentar_1brosura.pdf ; (4) Zaštita i spašavanje u Bosnii Hercegovini (2010). Sarajevo: Centar za sigurnosne studije, dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/images_docs_zastita%20i%20spasavanje%20u%20bih%202010.doc1.pdf ; (5) Praktikum za krizni menadžment (2020). Nedžad Korajlić [et al.] Sarajevo: Fakutet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu i Velika Gorica: Veleučilište VelikaGorica, dostupno na: (PDF) PRAKTIKUM ZA KRIZNI MENADŽMENT (researchgate.net)3

Početna pretpostavka je bila utemeljena na postojećim istraživanjima koja upućuju da donosioci mjera nemaju dovoljno razumijevanja šta znači rodna perspektiva odgovora na krizne situacije, da propisane mjere nepovoljno utiču na žene i više pogađaju različite manjine. Pretpostavka je da je i nedostatak žena u tijelima zaduženim za hitne intervencije- jedan od faktora koji su uticali na nedostatak rodno osjetljivog pristupa. S ovim u vezi je i teza da se položaj žena usložnjava i da se postojeći zakoni i norme koje se odnose na ravnopravnost spolova slabije poštuju na nižim administrativnim nivoima. S obzirom da odgovor na krizu mora biti u skladu s ljudskim pravima i prilagođen potrebama žena, kroz istraživanje se tragalo za načinima kako da žene smisleno učestvuju u osmišljavanju i provedbi programa, planova i politika pripravnosti i odgovora. Zato se u ovom istraživanju željelo otkriti koliko su žene zastupljene u CZ, koliko su direktno uključene u donošenje odluka, da li su rodno osjetljivije od kolega i koliko se njihov glas čuje. Istraživanje daje odgovor na dilemu – da li su mjere CZ rodno slijepe jer se ženski glasovi ne čuju i nema ih u donošenju odluka, ili su i žene jednako kao i muškarci koji čine CZ rodno neosjetljivi, i svima im je generalno potrebna dodatna obuka o širokom polju rodne ravnopravnosti.

Centralni dio vodiča objašnjava zašto se rodna ravnopravnost mora integrisati u instituciju civilne zaštite ili drugačije rečeno – zašto civilna zaštita mora da uključi rodnu perspektivu u svoju strukturu i djelovanje. Kroz objašnjavanje niza realnih problema i predstavljanje trenutnih situacija koje onemogućavaju rodno odgovorno funkcionisanje civilne zaštite daje se odgovor na opravdanost zahtijeva za integraciju politika rodne ravnopravnosti u ovaj sektor. Različiti glasovi, sa različitih pozicija djelovanja u sistemu civilne zaštite pomogli su prilikom istraživanja da se potpunije razumije civilna zaštita, njeni principi djelovanja, način donošenja odluka, te nedostaci koji prate ove procese iz perspektive rodne odgovornosti i ravnopravnosti.

[2] Tokom rada na istraživanju javilo se nekoliko bitnih rizika. Ovdje ih navodimo jer su direktno povezani sa kontekstom u kojem radimo i živimo. Rad na terenu je bio ograničen zbog situacije sa pandemijom COVID-19, koja se pogoršala sa dolaskom jeseni i zime. Mnogobrojne poplave su tokom jeseni na području BiH izazvale vanredno stanje pa je CZ bila opterećenija nego inače. Na kraju, generalna politička klima u BiH upravo u vrijeme provođenja istraživanja, oktobar – decembar 2021, izrazito je bila nepovoljna za istraživački rad koji podrazumijeva entitetsku saradnju. Vladajuća klima nesaradnje i blokade se odrazila i na naše istraživanje, tako da nismo uspjele dobiti informacije od uposlenih u Republičkoj upravi civilne zaštite RS. Bile smo upućene na Vodič za pristup informacijama. Parafrazirano prema: sektorski pristup uključivanju rodne perspektive / sectoral approach to gendermainstreaming, dostupno na: http://hca-bl.org/eige-ov-rjecnik-i-leksikon-rodne-ravnopravnosti-eiges-gender-equality-glossary-and-thesaurus/rjecnik-rodne-ravnopravnosti-lat/#1624172774405-b67f557e-0cba

Najvažniji dio analize jeste set preporuka i smjernica vezanih za organizaciju i rad civilne zaštite, a sve u cilju poboljšanja i unaprjeđenja njihovog djelovanja u skladu sa principimarodne ravnopravnosti. Veći dio predloženih preporuka nije zahtjevno realizovati, a mogu imati pozitivne učinke u polju ravnopravnosti vidljive u kratkom roku. Kontinuirano godinama se radi na izgradnji kapaciteta civilne zaštite i kriznih štabova kako bi efikasnije i brže odgovarali na krizne situacije, kako bi nabavili novu opremu neophodnu za rad, te implementirali projekate na nivou mjesnih zajednica da bi u i manjim lokalnim sredinama mogli preventivno djelovati i bili spremni umanjiti potencijalnu štetu nastalu u kriznim situacijama. Civilna zaštita ima razvijenu saradnju sa spoljnim saradnicima/ama, sa Crvenim križevima i drugim nacionalnim i međunarodnim organizacijama. Kao nastavak dobrih praksi rada na razvijanju kapaciteta, ovim vodičem predlažemo uvođenje i rodne perspektive u ovaj javni sektor. Najveća odgovornost je na onima koji donose odluke, a prvi neophodan korak, osim obuke uposlenih, jeste iučiniti pravilnike o radu rodno odgovornim. I pored prihvaćenih međunarodnih i državnih standarda kada su u pitanju ljudska prava, zaštita žena, te generalnostanje rodne ravnopravnosti, neophodno je dodatno djelovati i raditi, kroz obavezne obuke,edukacije, radionice, savjetodavne sastanke, na promociji rodne ravnopravnosti kako bi ona postala sastavni dio funkcionisanja sistema civilne zaštite. Godinama već i European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (tijelo civilnezaštite na nivou EU) ističe važnost integracije rodnih pitanja, uključujući zaštitu od seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja i promociju aktivnog učestvovanja žena pogođenih krizom u rješavanju krize. Iako vanredne situacije mogu pojačati razlike, one su isto tako i prilika da se spolne razlike prevaziđu.[4]

[4] Parafrazirano prema Gender: Different needs, adapted assistance - ECHO Factsheet (March 2017) - World | ReliefWeb5

Prvi korak:

Prihvatiti da problem postoji
Sektor civilne zaštite u BiH nema
decidno integrisan aspekt roda u svom radu.

Drugi korak:

Prepoznati gdje je problem
U strukturama tijela u civilnoj zaštiti nisu
podjednako zastupljena oba spola.
Interni propisi i važeći zakoni nisu usaglašeni sa
međunarodnim propisima i domaćom legislativom koja
obavezuje na poštivanje rodne ravnopravnosti.

DA BISMO SE DOBRO RAZUMIJELI, ŠTA MISLIMO KADA KAŽEMO...[5]

Šta bi značio gender mainstreaming civilnog sektora?

Da li uposleni u sektoru civilne zaštite treba da imaju svijest o rodnoj ravnopravnosti?

Koje su loše strane rodno neutralnih politika?

[5] Svi termini su parafrazirani i preuzeti sa http://hca-bl.org/eige-ov-rjecnik-i-leksikon-rodne-ravnopravnosti-eiges-gender-equality-glossary-and-thesaurus/rjecnik-rodne-ravnopravnosti-lat/. U pitanju je BHS verzija EIGE "Rječnika rodne terminologije".

Osnovna ideja vodiča jeste uključiti rodnu perspektivu u sektor civilne zaštite. Šta uopšte znači **uključivanje rodne perspektive u bilo koju oblast?** Ovo uključivanje se još može nazvati i **urodnjavanje**, a na engleskom se koristi sintagma gender **mainstreaming**.

U pitanju je sistematsko razmatranje razlika između uslova, situacija i potreba žena i muškaraca u svim politikama i akcijama. Uključivanje roda je (re)organizacija, unapređenje, razvoj i evaluacija političkih procesa, tako da akteri koji su obično uključeni u kreiranje politika uključuju perspektivu rodne ravnopravnosti u sve politike na svim nivoima i u svim fazama.
Uključivanje rodne perspektive je postupak procjene implikacija bilo koje planirane akcijena žene i muškarce, uključujući zakonodavstvo, politike ili programe, u svim oblastima i na svim nivoima. To je način da brige i iskustva žena i muškaraca postanu integralna dimenzija kreiranja, provođenja, praćenja i evaluacije politika i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama tako da žene i muškarci imaju jednaku korist, a nejednakost nije prisutna.

Krajnji cilj je postizanje rodne ravnopravnosti. Rodno uključivanje je komplementarna strategija, a ne zamjena za politike i programe usmjerene na žene, zakonodavstvo o rodnoj ravnopravnosti, institucionalne mehanizmeza rodnu ravnopravnost i specifične intervencije čiji je cilj da se smanji rodna razlika.

Toliko puta smo već spomenule riječ **rod** (engleska riječ je **gender**) i spomenućemo je još mnogo puta. **Rod** se odnosi na socijalne atribute i mogućnosti povezane sa ženskim i muškim spolom i na odnose između djevojčica i dječaka, kao i na odnose između žena i muškaraca. Ovi atributi, mogućnosti i odnosi su socijalno izgrađeni i uče se kroz procese socijalizacije. Oni su specifični za kontekst i vrijeme i promjenljivi su. Spol određuje šta se očekuje, dozvoljava i vrednuje od žene ili muškarca u datom kontekstu.

U većini društava postoje razlike i nejednakosti između žena i muškaraca u dodijeljenim odgovornostima, preduzetim aktivnostima, pristupu resursima i kontroli nad njima, kao i mogućnostima za donošenje odluka. Rod je dio šireg sociokulturnog konteksta. Ostali važni kriteriji za sociokulturnu analizu uključuju klasu, rasu, nivo siromaštva, etničku grupu i starost. Rodno zasnovane pretpostavke i očekivanja generalno dovode žene u nepovoljan položaj u pogledu uživanja materijalnih prava, poput slobode da djeluju i da budu priznate kao autonomne, potpuno sposobne odrasle osobe, da u potpunosti učestvuju u ekonomskom, socijalnom i političkom razvoju i da donose odluke u vezi sa okolnostima i uslovima. Ovim vodičem pokušavamo uvjeriti sektor civilne zaštite da kreiraju svoje organizacione politike i programe rada tako da budu **rodno osjetljivi (gender sensitive)**. To znači da treba da uzimaju u obzir posebnosti u vezi sa životom žena i muškaraca, jer samo takav pristup može da eliminiše nejednakost, promovira ravnopravnost i uključuje jednaku raspodjelu resursa. Cilj nam je da sektor civilne zaštite počne da radi na razvijanju svojih kapaciteta i sposobnosti da društvo posmatra iz perspektive rodnih uloga i da se razumije kako one utječu na potrebe žena u poređenju sa potrebama muškaraca. Cilj nam je da uposlenici/e ovog sektora razvijaju svijest o rodnoj ravnopravnosti **(gender awareness)**.

U ovom vodiču se zagovara **rodna ravnopravnost (gender equality)**. Rodna ravnopravnost ili ravnopravnost spolova odnosi se na jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti žena i muškaraca i djevojčica i dječaka. Ravnopravnost ne znači da će žene i muškarci postati isti, već da prava, odgovornosti i mogućnosti žena i muškaraca neće zavisiti od toga da li su rođene kao žene ili muškarci. Ravnopravnost spolova podrazumijeva da se uzimaju u obzir interesi, potrebe i prioriteti žena i muškaraca, prepoznajući pritom različitost različitih grupa žena i muškaraca. Ravnopravnost spolova nije samo pitanje ravnopravnosti žena, ali treba da se bavi muškarcima kao i ženama i da ih u potpunosti angažuje. Jednakost žena i muškaraca vidi se i kao pitanje ljudskih prava i kao preduslov i pokazatelj održivog razvoja usmjerenog na ljude i demokratije. Ljudi koji su dio sektora civilne zaštite rade za opšte dobro, njihove politike nisu posebno usmjerene ni na žene ni na muškarce, jer im je cilj da podjednako spašavaju i pomažu svima, bez obzira na spol. Ovim vodičem mi pokušavamo da skrenemo pažnju na to da **rodno neutralne politike (gender-neutral policies; gender -blind)** mogu čuvati postojeće rodne nejednakosti ili čak dovesti do različitog utjecaja na žene i muškarce, posebno na žene i muškarce iz grupa u nepovoljnijem položaju. Rodno neutralne politike ne promovišu suštinsku rodnu ravnopravnost, a nazivaju se i „rodno slijepima".

Jedno čitavo poglavlje smo posvetile tradicionalnim ulogama i na koji način su one povezane sa sektorom civilne zaštite i generalno sa podjelom rada u ovom sektoru. Rodne uloge (gender roles) se odnose na društvene norme i norme ponašanja za koje se, u okviru određene kulture, smatra da su društveno prikladne za pojedince određenog spola. One često određuju tradicionalne odgovornosti i zadatke dodijeljene ženama, muškarcima, djevojčicama i dječacima. Rodno specifične uloge često su uslovljene strukturom domaćinstva, pristupom resursima, specifičnim utjecajima globalne ekonomije, pojavom sukoba ili katastrofe i drugim lokalno relevantnim faktorima kao što su ekološki uslovi. Kao i sam spol, i rodne uloge mogu s vremenom evoluirati, posebno kroz osnaživanje žena i transformaciju muškosti. Rodna podjela rada (gender division of labour) odnosi se na dodjeljivanje različitih poslova ili vrsta zaposlenja ženama i muškarcima. U feminističkoj ekonomiji, institucionalna pravila, norme i prakse koje regulišu raspodjelu zadataka između žena i muškaraca i djevojčica i dječaka također čine rodnu podjelu rada, koja se smatra promjenljivom tokom vremena i prostora i o kojoj se neprestano pregovara. Najrasprostranjeniji oblik je podjela plaćenog i neplaćenog rada između žena i muškaraca u privatnom i javnom životu.

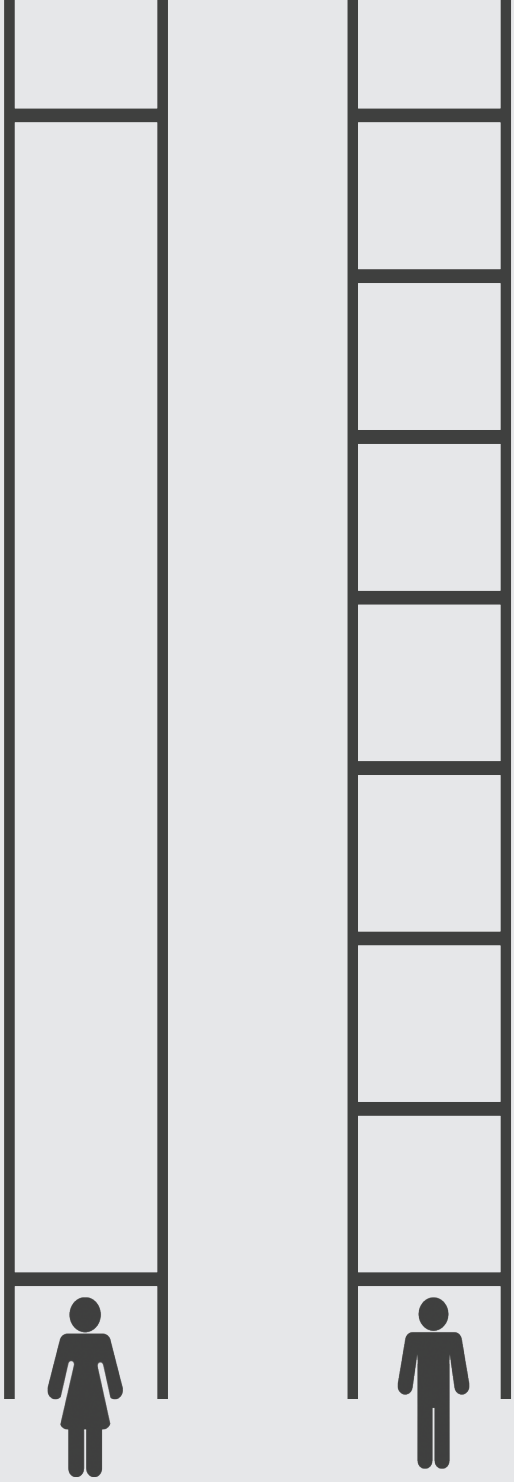

Objasnile smo nekoliko osnovnih koncepata koje smo koristile dok smo razmišljale o mogućim načinima da sektor civilne zaštite unaprijedi svoj interni i rad sa stanovništvom. Neko može s pravom upitati kakve veze imaju plaćeni i neplaćeni rad žena i muškaraca u privatnom i javnom životu sa temom katastrofa i spašavanja ljudi. Zapravo imaju, jer i u situacijama kada je kriza, žene mnogo više obavljaju neplaćene kućne poslove koji, pored ostalog uključuju i brigu o drugima. „Prije pojave pandemije Covid-19, žene u Europskoj uniji su u prosjeku 13 sati tjedno više nego muškarci obavljale neplaćene poslove (npr. briga o drugima, kućanski poslovi). Zatvaranjem škola i radnih mjesta te obolijevanjem starijih članova/ica obitelji, neplaćeni rad žena se dodatno povećao.“[6] Isto tako podaci Europskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE) pokazuju da je svaka četvrta žena (26,5%) zaposlena u pekarnim zanimanjima, u odnosu na svakog šestog muškarca (15%).[7] Doslovno svaki problem ima i svoju rodnu dimenziju, bez obzira da li je riječ o poplavi koja je uništila obradivo zemljište ili magistralni put, o nestanku struje koja je onemogućila uličnu rasvjetu, o požaru u kojem je šuma izgorela ili o paketima humanitarne pomoći. Sve navedeno uvijek teže pogodi određene grupe žena – siromašne, samohrane majke, iz ruralnih naselja, Romkinje, sa invaliditetom, povratnice itd.

[6] Izvor: http://zenskasoba.hr/hr/rodno-osvijestena-politika-u-vrijeme-covid-19-krize/
[7] Isto.

Treći korak:
Uključiti rodnu perspektivu u sektor civilne zaštite

- Uspostaviti mrežu saradnje sa kolegama/icama iz regije koji u svom radu uključuju rodnu perspektivu.

- Educirati uposlene

- Okupiti stručnjake/inje i dopuniti interna dokumenta

- Uspostaviti saradnju sa svim relevantnim akterima u svojoj lokalnoj zajednici

16

KONTEKST

STRUKTURA, OBRAZOVANJE, LEGISLATIVA

Moraju li propisi koji se odnose na zaštitu i spašavanje garantovati 40% žena u tijelima koja djeluju i odlučuju u kriznim situacijama?

Treba li web stranica Vijeća ministara BiH sadržavati informacije o članovima/icama Koordinacionog tijela?

Da li je „Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u BiH“ usklađen sa „Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH“ i drugim međunarodnim i domaćim standardima?

STRUKTURA

Civilna zaštita u savremenom društvu predstavlja dio vladinog sigurnosnog sektora u cjelokupnom sistemu zaštite i spašavanja. Ona je planski, organizirani dio sistema zaštite od prirodnih i drugih nesreća koji obuhvata organiziranje, pripremanje i učešće građana i drugih subjekata na zaštiti i spašavanju ljudi, materijalnih dobara i životne sredine od elementarnih nepogoda, drugih nesreća većih razmjera i ratnih dejstava. Pored svog preventivnog djelovanja, civilna zaštita ima značajnu ulogu u kriznim situacijama, kao što su prirodne i tehničko-tehnološke nesreće, različiti vojni konflikti i druge nesreće.[8] Sistem zaštite i spašavanja je uobičajena sintagma koja se koristi, a većina institucija koje djeluju u ovom sektoru u svojim nazivima koriste pojam civilna zaštita. Naša zemlja ima razvijenu pravnu legislativu u oblasti zaštite i spašavanja od državnog nivoa, pa sve do nivoa jedinice lokalne samouprave.

Zbog kompleksnosti bosanskohercegovačkog političkog uređenja, odnosno ustavne strukture i raspodjele nadležnosti po nivioma, oblik upravljanja i organiziranja u vanrednim situacijama ne odgovara praksi razvijenih demokratskih zemalja, te je zbog svoje kompleksnosti sam sistem prouzrokovao mnogo uspostavljenih tijela u čijoj nadležnosti, između ostalog, jeste i zbrinjavanje žrtava i pružanje blagovremene pomoći. Koordinaciono tijelo BiH je stručno operativno tijelo Vijeća ministara BiH i njegova primarna uloga na državnom nivou jeste koordiniranje aktivnostima zaštite i spašavanja na cijelom području BiH, dok su niži nivoi zaduženi za rukovođenje. Napominjemo da na zvaničnoj webstranici, u vrijeme rada na ovom vodiču, Vijeća ministara BiH nije pružalo informacije o članovima/cama Koordinacionog tijela. Nivoi koji su u BiH temelj organizacije civilne zaštite u smislu organizacije i upravljanja su:

- Državni nivo: Ministarstvo sigurnosti BiH – Sektor za zaštitu i spašavanje[9]
- Entitetski nivo: Federalna uprava CZ i Republička uprava civilne zaštite
- Brčko distrikt: Odjel javne sigurnosti Brčko distrikta
- Kantonalni nivo: kantonalne uprave/ županijski[stožeri civilne zaštiteo
- Općinski nivo: općinske/opštinske službe

[8] Citirano prema ZAŠTITA I SPAŠAVANJE U BOSNI I HERCEGOVINI, str. 6, dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/images_docs_zastita%20i%20spasavanje%20u%20bih%202010.doc1.pdf

[9] Na zvaničnoj web stranici Ministarstva sigurnosti BiH nema informacije o članovima/icama Sektora za zaštitu i spašavanje pri Ministarstvu sigurnosti.

Oblast civilne zaštite u Brčko Distriktu je tek od 2016. godine regulisana Zakonom o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u Brčko distriktu BiH. Republička uprava civilne zaštite Republike Srpske ima centralizovanu organizaciju i jednostavnija je od Federalne uprave civilne zaštite, koja zbog sistema i ustavnih ovlaštenja po kojima svaki nivo vlasti u FBiH može sam da donosi svoje propise, ima decentralizovanu organizaciju. Civilna zaštita Republike Srpske organizirana je na dva nivoa – entitetskom i gradskom/opšinskom. U decentraliziranom sistemu FBiH u oblasti zaštite i spašavanja svaki nivo ima samostalne organe uprave, odnosno nositelje zaštite i spašavanja, kao i strukturu rukovođenja akcijama, a postoji nivo Federacije BiH, nivo kantona, nivo općine/grada.

Direktori kantonalnih uprava civilne zaštite predstavljaju Upravu, organizuju vršenje svih poslova iz nadležnosti Uprave, donose propise, interne opšte akte i pojedinačne akte za koje su zakonom i podzakonskim propisima ovlašteni i u skladu sa zakonom i podzakonskim propisima odlučuju o pravima, dužnostima i odgovornostima državnih službenika i namještenika u vezi sa radnim odnosom u Upravi itd. U skladu sa zakonom i drugim propisima, odlučuju o korištenju finansijskih sredstava i materijalnih dobara iz nadležnosti Uprave, s tim da se ta sredstva mogu koristiti isključivo za namjene za koje su dodijeljena. Na ovom mjestu možemo otvoriti i pitanje da li direktori svojim odlukama mogu mijenjati predviđene namjene budžeta i koliko često to rade? Generalni odgovor nemamo, i on bi zahtijevao posebnu analizu.

OBRAZOVANJE

Obrazovanje je jedna od najvažnijih karika u lancu promjene na bolje. Pokretanje novih programa pri fakultetima na kojima se izučava spašavanje i zaštita, unaprjeđenje naučne oblasti savremenim i novim znanjima iz stručne ali i oblasti roda, te pružanje širokog obrazovanja o temama koje se tiču zaštite poželjan je način mijenjanja postojećih praksi u skladu sa novim naučnim znanjima u ovoj oblasti. Na ovom mjestu navodimo jednu aktuelnu inicijativu kao primjer dobre prakse koja se tiče jačanja kapaciteta civilne zaštite, u ovom slučaju CZ jedne sarajevske općine. Prijedlog je da zainteresovani studenti/ce završnih godina koji izučavaju zaštitu na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu rade kao pripravnici u CZ te općine. Na taj način mladi ljudi stiču iskustvo rada, a svojim znanjima umnogome mogu da doprinesu kvaliteti rada CZ. Sa znanjem u vezi, moramo se vratiti nekoliko godina unazad.

Naime, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu pored ostalih ima i studijski program - Krizni menadžment u sigurnosnom sektoru. Kako piše u Katalogu,[10] Fakultet „je prepoznao potrebu da se postojeći studijski programi koji sadržavaju nastavni predmet kriznog menadžmenta, te ostale nastavne predmete koji se tiču upravljanja procesima sa sigurnosnih aspekata usklade sa promjenama i potrebama koje su se dogodile u proteklih deset godina, i pokrene studijski program „Krizni menadžment u sigurnosnom sektoru“ na drugom ciklusu studija, i to prema spoznajama (nalaza i preporuka) proisteklim iz samoanalize Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, te iz javnih rasprava sa javnim ustanovama, agencijama i nevladinim organizacijama čije su osnovne djelatnosti upravljanje u kriznim situacijama (Federalna uprava civilne zaštite, Crveni križ Federacije Bosne i Hercegovine, Državna agencija za zaštitu i istrage SIPA, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine), koje su provedene tokom 2015. i 2016. godine.“

[10] KATALOG Zajedničkog programa drugog ciklusa studija KRIZNI MENADŽMENT U SIGURNOSNOM SEKTORU (2016), str. 12. Dostupan na: https://www.masterprogrami.edu.ba/

Pokretanje programa pri fakultetima – kroz samoanalizu i analizu stanja u sektoru – te unaprjeđenje nauke zaista jeste neophodni korak, jer samo se znanjem i stručnošću mogu u budućnosti izbjeći, na primjer, ovakvi izvještaji Europske Komisije.

Europska Komisija u svom Izvještaju o Bosni i Hercegovini za 2021, navodi da:

„U pogledu civilne zaštite, zemlja se priprema da postane sudionica u Mehanizmu unije za civilnu zaštitu (UCPM). Uspostavljanje sigurnih transevropskih telematskih usluga između uprava (sTESTA) je preduslov za povezivanje sa zajedničkim komunikacijsko-informacijskim sistemom za hitne situacije (CECIS) Evropske komisije kada je u pitanju sudjelovanje u Mehanizmu unije za civilnu zaštitu. Bosna i Hercegovina treba da provede Akcioni plan za period 2020-2025. koji je usvojen u januaru 2021. Operativne resurse treba dodjeljivati na opštinskom nivou, uz dodatne specijalizovane jedinice za spašavanje na kantonalnom i/ili entitetskom nivou za nepogode većih razmjera ili složenosti. U vrijeme pandemije Covid-19 pokazalo se kako je potrebno ojačati zakonski okvir, institucionalne kapacitete kao i ljudske i finansijske resurse civilne zaštite kada je u pitanju ugroženost zdravlja. Jedinstvena procjena rizika za zemlju, sistematske inspekcije, osnivanje udruženja aktera civilne zaštite i edukacija u civilnoj zaštiti, povećat će otpornost Bosne i Hercegovine na stanje nepogode.[11] Isti Izvještaj Evropske komisije, ističe i da je "Sud BiH je potvrdio jednu optužnicu protiv premijera i ministrice finansija Federacije, suspendovanog načelnika štaba Civilne zaštite FBiH i jednog privatnog subjekta (predmet Novalić i drugi).[12]

[11] https://europa.ba/wp-content/uploads/2021/10/izvjestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2021-godinu_1636467943.pdf str. 103

[12] https://europa.ba/wp-content/uploads/2021/10/izvjestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2021-godinu_1636467943.pdf str. 24

LEGISLATIVA

Treća karika u lancu unaprjeđenja jeste zakonski okvir. Uprkos legislativi koja uređuje ovaj sektor i oblast zaštite i spašavanja, istraživačice prije nas primijetile su da je rodni aspekt u potpunosti zanemaren:

„Djelovanje i uloga žene je nevidljiva jer je zakonska regulativa potpuno istisnula rodnu dimenziju iz svoje regulacije. Žene se spominju samo u članovima koji se odnose na obavezu učešća i obučavanja u zaštiti i spašavaju. Isto se odnosi i na provedbene propise koji detaljno obrazlažu određene zakonske odredbe. Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u BiH također nije usklađen sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini iako je to predviđeno da bude učinjeno u roku od 6 mjeseci.“ [13]

U kontekstu unutrašnje organizacije i strukture, moramo istaći da nismo nigdje naišle da neki od propisa koji se odnose na zaštitu i spašavanje i sadrže odredbu poštivanja rodne ravnopravnosti i garanciju od 40% manje zastupljenog spola u tijelima koja djeluju i odlučuju u ovim situacijama. Ovo bi trebalo mijenjati i uskladiti, prije svega, sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, ali i svim ostalim međunarodnim i domaćim standardima koji obavezuju državu da integriše ravnopravnost polova u cjelokupni sistem.

[13] Citirano prema Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje i smanje nje rizika od katastrofa Analiza i Check-lista za uvođenje principa rodne ravnopravnosti u djelokrug rada institucija zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini. CURE, IPA Dram, 2019. Dostupno na: https://fondacijacure.org/files/200122_GENDER%20INTEGRATION%20INTO%20DISASTER%20RISK%20MANAGEMENT%20IN%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA_SA%C5%BDETAK_final%20verzion.pdf str.11

Naime, Bosna i Hercegovina je potpisnica različitih međunarodnih dokumenata kojima se garantira rodna ravnopravnost, zabrana diskriminacije i nasilja na osnovu spola, te jednakost u svim oblastima života, uključujući i oblast rada, zapošljavanja, profesionalnog usavršavanja te pristupa ekonomskim resursima. Jedna od njih je Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena - CEDAW iz 1981. koja utvrđuje obaveze država potpisnica da poduzimaju sve odgovarajuće mjere radi eliminiranja diskriminacije žena u svim oblastima privrednog i društvenog života kako bi im se, na osnovu ravnopravnosti žena i muškaraca, osigurala jednaka prava. Specifično, pored ostalog, CEDAW[14] zahtjeva i uspostavu učinkovitog i rodno osjetljivog smanjenja rizika od nesreća i katastrofa.

Izuzetno je važno znati i da relevantne institucije u BiH kao i nevladine organizacije u čijem fokusu rada su prava žena svake četiri godine podnose izvještaj CEDAW Komitetu o primjeni Konvencije, kao i mjerama koje su urađene da se smanjilo diskriminatorno i nejednako postupanja prema ženama i djevojčicama u BiH. Ipak, primijećeno je da se ni predstavnici/e vlasti a ni predstavnice nevladinih organizacija nisu posebno bavile pozicijom žena tokom nesreća i katastrofe i da bi trebalo ubuduće uključiti u praćenje i izazove u ovoj oblasti.[15]

[14] Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Dokumentaciono istraživački centar (2006). Sarajevo. Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena – CEDAW

[15] Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje i smanjenje rizika od katastrofa. Analiza i Check-lista za uvođenje principa rodne ravnopravnosti u djelokrug rada institucija zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini. CURE, IPA Dram, 2019, str. 12

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju[16] iz 1995. godine ukazuje na široku zastupljenost rodno zasnovanog nasilja nad ženama u svim društvima, a takođe propisuje i koja je uloga države u suzbijanju svih rizika po život i zdravlje žena i djevojčica, u urbanim i ruralnim dijelovima zemlje.

Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija 1352 Žene mir i sigurnost[17] iz 2000. godine ističe da je u postizanju održivog mira neophodno raditi na socio-ekonomskom osnaživanju društvenih grupa pogođenih konfliktom, izbjeglica i raseljenih lica, naglašavajući da većinu u ovim socijalno isključenim grupama čine žene i djeca. Rezolucija 1325 je jedan od najvažnijih međunarodnih dokumenata koji se bave sigurnosnim rizicima u slučaju nesreća i katastrofa. "Rezolucija nalaže da se uzmu u obzir posebne potrebe žena i djevojaka prilikom repatrijacije i preseljenja, te tokom rehabilitacije, reintegracije i post-konfliktne rekonstrukcije. Ona nalaže da se u misijama Vijeća sigurnosti uzme u obzir rodna perspektiva i prava žena, također i kroz konsultacije sa lokalnim i međunarodnim ženskim grupama." [18]

Važno je znati da Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 "Žene, mir i sigurnost" u BiH za period 2018. – 2022. godine, koji je usvojilo Vijeće ministara BiH, predviđa u okviru drugog Strateškog cilja „Povećan stepen ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopranosti, kreiranje preventivnih mjera i uspostavljanje uslova za rodno odgovoran pristup aktualnim sigurnosnim prijetnjama i izazovima, te u kriznim i vanrednim situacijama (prirodne katastrofe, nasilni ekstremizam, izbjeglička/migrantska kriza), kao i povećanje učešća žena u odrambenim i sigurnosnim strukturama i mirovnim misijama, te potiče na daljnju izgradnju kapaciteta za suzbijanje i borbu protiv trgovine osobama i podizanja svijesti o problemu trgovine ženama i djevojčicama." [19]

[16] Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine (2008). Sarajevo. Pekinška deklaracija i platforma za akciju

[17] Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women (2000). New York. United Nations Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security

[18] Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje, str. 12

[19] Isto, str. 13

Kako smo pokazale, temelji za ravnopravnost spolova nalaze se u ustavnom i zakonskom okviru BiH, u institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova, te u Gender akcionom planu BiH. Ustav Bosne i Hercegovine garantuje najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda. U njega je inkorporirano 15 najvažnijih međunarodnih dokumenata za zaštitu ljudskih prava, a među njima i spomenuta UN-ova Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), čime se BiH obavezala da primijeni najviše međunarodno priznate standarde ljudskih prava. U skladu s Ustavom BiH, usvojen je i Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH", broj: 16/03), kojim se uređuje, promovira i štiti ravnopravnost spolova, te osiguravaju jednake mogućnosti svim građanima i građankama u svim sferama društva.[20] Kako bi se pratila primjena ovog Zakona na državnom nivou, uspostavljena je Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine koja, zajedno s entitetskim gender centrima, predstavlja institucionalni mehanizam za praćenje i nadzor.

[20] Izvor: Priručnik za ostvarivanje ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou (2015). Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) i Gender centar Federacije BiH. Dostupno na: https://www.gcfbih.gov.ba/wp-content/uploads/2018/11/prirucnik_LAP.pdf

Bosna i Hercegovina je 2006. godine usvojila prvi Gender akcioni plan za period od 2006. do 2011. godine. Drugi periodični GAP važio je za period od 2013. do 2017. godine, dok je treći Gender akcioni plan BiH usvojen za period 2018 – 2022. godine i u prioritetnoj oblasti Rod i sigurnost, prepoznaje važnost rodne dimenzije u toku nesreća i katastrofa. „Gender akcioni plan je istakao nužnost planiranja mjera za djelovanje u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova iz perspektive ravnopravnosti spolova. Iako se institucije u Bosni i Hercegovini u svom radu pozivaju i koriste dokumente kao što su: Direktiva EU Parlamenta i Vijeća o procjeni o upravljanju rizicima od poplava, EU Smjernice za procjenjivanje i mapiranje rizika za upravljanje nesrećama i katastrofama, EU Strategija za podršku smanjenja rizika od katastrofa u zemljama u razvoju, lako je uočljivo da se i u ovom slučaju u primjeni navedenih dokumenata rodna dimenzija stavlja po strani. Vrlo je važno da se u procjene rizika, planove zaštite i spašavanja i strateške dokumente inkorporiranju rodne dimenzije zbog prevencije posljedica koje u uvjetima nesreća i katastrofa osobito pogađaju žene i djevojčice. Ovakav rodni pristup bi u budućnosti omogućio prevenciju negativnih efekata po žene i djevojčice u kriznim i vanrednim situacijama, harmonizaciju domaćih propisa i usklađivanje s međunarodnim regulativama koji tretiraju rodnu dimenziju.“ [21]

Usudićemo se zaključiti ovaj dio na slijedeći način. Iako su i rodna ravnopravnost i diskriminacija u našem zakonodavstvu prepoznate, njihove posljedice se u društvu i dalje ne vide kao gorući problem, jer se tradicija i običaji mnogo jače poštuju nego sami zakonski propisi.

[21] Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje, str. 13

Četvrti korak:
Uključiti rodnu perspektivu u zakonodavni i obrazovni okvir civilne zaštite

- S obzirom da odluka o uključivanju rodne ravnopravnosti u oblast civilne zaštite mora doći od vlada, tj. sa vrha, kroz dopunu zakona i ostalih dokumenata, potrebno je lobirati za izmjenu i dopunu postojećih zakona tako da se osigura zaštita rodne ravnopravnosti. Također, u nastavne planove i programe na fakultetima u BiH na kojima se izučavaju zaštita i spašavanje uvesti teme o rodnoj ravnopravnosti.

KAKO SU SE SAKUPLJALI PODACI TOKOM ISTRAŽIVANJA METODOLOGIJA RADA

Šta je rodna/gender analiza?

Treba li web stranica Vijeća ministara BiH sadržavati informacije o članovima/icama Koordinacionog tijela?

Da li odluka o uključivanju rodne ravnopravnosti u CZ mora doći s vrha?

Europski institut za rodnu ravnopravnost (European Institute for Gender Equality, EIGE) rodnu analizu određuje na slijedeći način: "Rodna analiza je kritičko ispitivanje kako razlike u rodnim ulogama, aktivnostima, potrebama, mogućnostima i pravima/povlasticama utječu na žene, muškarce, djevojke i dječake u datoj oblasti, situaciji ili kontekstu. Rodna analiza ispituje odnose između žena i muškaraca i ograničenja s kojima se suočavaju u odnosu na druge u postizanju rodne ravnopravnosti u datoj oblasti politike, situaciji ili kontekstu. Analiza roda može se sprovesti na osnovu kvalitativnih informacija i metoda i/ili na osnovu kvantitativnih podataka koje pružaju rodne statistike." [22] Ovo definisanje pojma sasvim odgovara načinu na koji je rađeno tokom ovog istraživanja i analize.

Kako bi se pružila što potpunija rodno osjetljiva analiza trenutne situacije kada su u pitanju članstvo i pozicije, te kako se donose odluke u civilnim zaštitama, metode za prikupljanje podataka su uključile standardne metode u ovakvim istraživanjima.

1) Desk analiza - uz pomoć internetskih pretraživača pronašala su se relevantna istraživanja o ovoj i sličnim temama urađenim u BiH i regiji. Tražili su i dokumenti koji se tiču adminitsrtivne podjele CZ, strukture članstva, pravnih i internih smjernica za rad ovih tijela, te konkretne mjera koje su donošene. Na osnovu javno dostupnih informacija dao se pregled brojčanog stanja po spolu. Napominjemo da nemaju sve CZ javno dostupne ove informacije, što pokazujemo tabelarnim pregledom u jednom od narednih poglavlja.

2) Terensko istraživanje, kroz polustruktuirane intervjue i upitnike. Kroz istraživanje su se dobili odgovori od 21 osobe. Svi dobijeni odgovori razvrstani po spolu su gotovo jednaki. Svi dobijeni podaci su obrađeni i analizirani odgovarajućim statističkim metodama, kao i korištenjem znanja koje pruža kvalitativna metodologija.

[22] Izvor citata je određenje termina Rodna analiza na: http://hcabl.org/eige-ov-rjecnik-i-leksikon-rodne-ravnopravnosti-eiges-gender-equality-glossary-and-thesaurus/rjecnik-rodne-ravnopravnosti-lat/#1624168411922-237b4c12-4853

3) Kako bi se došlo do što većeg broja ljudi u CZ i njihovih odgovora, razvilo se nekoliko formi upitnika, tj. razvio se upitnik za svaki od sektora unutar CZ, a upitnici su bili prilagođeni i svakoj od osoba od kojih su se tražile informacije. Na upitnik[23] namijenjen i muškarcima i ženama koji su zaposleni u Upravama civilne zaštite odgovorilo je 11 osoba. Na ovaj način sakupljeni su odgovori iz Tuzlanskog Kantona (TK), Srednjobosanskog kantona (SBK), Zeničko-dobojskog kantona (ZDK) i Unsko-sanskog kantona (USK).[24] Na upitnik namijenjen i muškarcima i ženama koji su zaposleni u Štabovima civilne zaštite odgovorilo je 6 osoba. Inače, Štabovi se formiraju kao operativno stručni organi unutar civilne zaštite. Na državnom nivou ne postoji štab civilne zaštite kao organ koji rukovodi, već Koordinaciono tijelo koje ima ulogu da koordinira aktivnosti civilne zaštite. Na ovaj način sakupljeni su odgovori iz Zapadnohercegovačkog kantona (ZHK) i Srednjobosanskog kantona (SBK).[25]

Na osnovu sprovedene analize stanja vezanog za integrisanost rodne ravnopravnosti u sistem civilne zaštite u BiH, koja je uzela u obzir dostupne statističke podatke, strateške planove, interna dokumenta i zakone, kao i informacije prikupljene iz razgovora sa osobama koje su dio civilne zaštite na različitim nivoima u BiH, dat je niz konkretnih preporuka kako se može unaprijediti rad ove institucije.

[23] Svi upitnici se nalaze na kraju Vodiča, u Annexu.

[24] Iako smo Upitnik poslale na sve javno dostupne e-mail adrese uprave civilne zaštite od kantona do entiteta i Brčko distrikta dobile smo samo 11 odgovora. Spolna i dobna struktura učesnika/ica u odgovorima, od 11 pristiglih odgovora je 6 (54,5%) žena i 5 (45,5%) muškaraca. Dobna struktura: godište od 1960-1972. godine rođenja. Svi/e imaju VSS.

[25] Iako smo Upitnik poslale na sve e-mail adrese štabova civilne zaštite, do kojih smo došle, od kantona do entiteta i Brčko distrikta dobile smo samo 6 odgovora. Spolna i dobna struktura učesnika/ica u odgovorima, 50% - 50% (54,5%). Dobna struktura: godište od 1959-1994. godine rođenja. Svi/e imaju VSS.

Peti korak:
Osmisliti treninge za zaposlene u civilnoj zaštiti

- Zaposlene osobe u sektoru civilne zaštite u BiH moraju proći interne obuke o konceptima roda, rodne ravnopravnosti i diskriminacije, sa fokusom na rodnu ravnopravnost u oblasti zaštite i spašavanja.

- Kroz mreže različitih saradnji osmisliti i sprovesti treninge.

KAKVE VEZE IMAJU ROD, MJESNE ZAJEDNICE I KRIZNE SITUACIJE?

Koje su najugroženije grupe stanovništva?

Zašto su mjesne zajednice važne u kontekstu civilne zaštite?

Da li je trenutni način imenovanja članova/ica štabova/stožera rodno slijep?

U planskim dokumentima civilne zaštite prioritet predstavlja spašavanje zdravlja i života ljudi shodno stepenu ugroženosti lica. Zbog toga se u kriznim situacijama čini nepotrebnim insistirati da se vodi računa o različitim potrebama muškaraca i žena kojima treba pomoć zbog stanja u kojem su se našli. Ipak, da se ne bi pretpostavljalo šta određeno stanovništvo, na određenom geografskom prostoru treba, a s obzirom da se životi i navike ljudi dinamično mijenjaju, bilo bi važno imati otvorene kanale komunikacije i dati priliku ljudima da kažu šta im treba. Imajući ovo na umu, mjesna zajednica jeste najvažniji nivo organizacije života u nekoj lokalnoj zajednici.

U nedostatku podataka direktno sa terena, referiraćemo se na nalaze istraživačica koji su se prije nas bavile temom roda u kontekstu kriznih situacija, i koje su uočile čitav niz faktora koji razne kategorije žena stavljaju u nepovoljniji položaj tokom situacija nepogoda i koje su zbog toga u većem riziku od stradanja:

Najugroženije grupe su samačka ženska domaćinstva, samohrane majke, starije osobe, osobe sa invaliditetom i druge marginalizovane osobe poput Roma. Žene i marginalizovane grupe su manje informisane o prirodnim katastrofama i načinu na koji se suočavaju sa njima, i manje su uključene u procese donošenja odluka. Hitna upozorenja često ne stižu do žena i marginalizovanih grupa. Postoje rodne razlike u percepciji, spremnosti i odgovoru na prirodne katastrofe, pri čemu su žene manje samouvjerene, ali verovatno realnije u pogledu svoje spremnosti od muškaraca. Prije i tokom katastrofa, žene su više zabrinute i uključene u brigu o domaćinstvu i porodici, uštedu, nabavku zaliha i rješavanje finansijskih pitanja. Posebno nakon katastrofa, rodni stereotipi se često jačaju, a rodno zasnovano nasilje ima tendenciju porasta.[26]

[26] dr Zorana Antonijević, Zorica Skakun i Duška Dimović (2021). Smernice za trasiranje djelovanja u oblasti uključivanja rodne ravnopravnosti u politike, strategije i prakse koje se tiču životne sredine i klimatskih promena. Banja Luka: Helsinški Parlament Građana.

Pružanjem pravovremenih rodno osviještenih odgovora na ove situacije moglo bi da doprinese smanjenju rizika od stradanja žena. Da bi se to desilo, mora se uraditi jedan prethodni korak koji će obezbijediti prostor ravnopravnosti i u samoj strukturi. Naime, usklađena pravna legislativa koja se tiče sektora civilne zaštite sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH trebala bi da bude taj prvi korak, a to i neki od ljudi koji rade u ovom sektoru misle. Jedan od učesnika u našem istraživanju istakao je slijedeće: „Držim da je potrebno usklađivanje zakona s ciljem efektivne primjene zakonske regulative koja uređuje rodnu ravnopravnost. Naime, Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća definira način imenovanja članova Stožera, a koji su članovi posredno prema funkciji koju u društvu zauzimaju, a ne slobodnim izborom, kada bi se moglo definirati i pitanje ravnopravnosti spolova."

Kao i u drugim oblastima, jasno je da se stvari moraju unaprjeđivati simultano. Dok se mijenjaju interni propisi, mora se komunicirati i sa stanovništvom koje najdirektnije zavisi od pomoći određene civilne zaštite. Iako neke civilne zaštite imaju svoje stranice na društvenim mrežama i tako komuniciraju sa stanovništvom, mora se imati na umu da stariji ljudi, koji su često i najugroženiji, od redovnog svakodnevnog posla možda ne stižu da provjeravaju facebook stranice svoje CZ, ili nisu dovoljno informatički pismeni, tako da internet ne može biti jedini kanal komunikacije. Zbog toga, sastanci u mjesnim zajednicama mogu da pruže predstavnicima/ama CZ vrijedne informacije, i jedino treba voditi računa da na sastancima bude i žena iz lokalnih zajednica da bi se njihov glas zaista čuo i uvažio. Na kraju administrativnog lanca dolaze za stanovništvo najvažnija instanca kada je organizacija u kriznim situacijama u pitanju, a u kojima je situacija najmanje rodno odgovorna. Riječima naše sagovornice:

U toku rada sa 14 mjesnih zajednicama u vremenu od 2016-2019. godine, niti jedna žena nije bila predsjednica mjesnih zajednica s kojima sam imala priliku raditi, niti su učestvovale u njihovom radu. Samo u tri slučaja, u jednoj MZ žene su koristile prostor MZ da zajedno pletu ili imaju drugačije organizovano slobodno vrijeme. S obizirom da se krizne situacije koordiniraju i na nivou MZ, možete imati bolji uvid kako definitivno žene nisu uključene u donošenje odluka i uglavnom su zadužene za domaćinstva, dok su muškarci oni koji donose odluke i imaju liderske pozicije.

Moderiranje sastanaka treba da bude pažljivo kako bi se zaista potakla razmjena različitih iskustava ljudi s obzirom na spol, starosnu dob, zdravstveno stanje, ekonomsku situaciju i sl. Svjesne smo da ovakav pristup zahtijeva vrijeme i prostor, ali isto tako upravo na nivou mjesne zajednice je najvažnije doći do realnih, autentičnih iskustava žena i muškaraca.

Šesti korak:
Komunikacija sa stanovništvom

- Civilne zaštite jednom godišnje mogu organizovati sastanke u mjesnim zajednicama i kako bi se razgovaralo o specifičnostima položaja žena i muškaraca u toj lokalnoj zajednici.

KAKVE VEZE IMAJU TRADICIONALNE ULOGE U DRUŠTVU SA RODNO OSJETLJIVIM ODGOVOROM NA KRIZNE SITUACIJE?

Kako i zašto različiti segmenti društva postaju rodno osjetljivi?

Zašto uloga zaštitnika tradicionalno pripada muškarcima?

Zašto društvo žene generalno vidi kao slabe, neaktivne i one koje treba zaštititi?

Tradicionalno razumijevanje uloga žena i muškaraca u društvu i kod kuće, tj. tradicionalna podjela rodnih uloga, ne mora nužno biti negativna pojava. Taj odavno uspostavljen sistem nepisanih zakona može pružati osjećaj sigurnosti, koji nam je posebno potreban kada smo životno ugroženi/e, jer već i samo postojanje reda, sistema i rutine djeluje utješno. Oni sektori koji ne uzimaju u obzir specifične potrebe žena i muškaraca, a što kao posljedicu može imati nejednak pristup ili diskriminaciju, to ne rade iz loših namjera, već je takvo postupanje posljedica izostanka edukacije, nepostojanja svijesti i želje da se uvode savremeni, rodno osjetljivi standardi, u politike svog djelovanja i rada.

Posljednjih decenija i godina, različiti segmenti društva prolaze kroz značajne transformacije i postaju rodno osjetljiviji nego što su to bili. Kulturne institucije, akademska oblast i civilni sektor su svoj cjelokupni rad umogome učinili rodno svjesnim. Ovaj proces se desio i dešava zbog želje da se djelovanje uskladi sa savremenim tendencijama, zbog društvenog pritiska, kroz procese saradnje sa sličnim institucijama, organizacijama i udruženjima koja su već prošla transformaciju pa mogu da služe kao primjer dobre prakse, i na kraju kroz sistemsko sticanje novih znanja i vještina svih uposlenih o pravnim, sociološkim i etičkim pitanjima rodne ravnopravnosti. U javnom sektoru promjene se najsporije dešavaju. Sigurno je nekoliko objašnjenja zbog čega su pojedine institucije u javnom sektoru i njihove organizacijske kulture ustrojene prema tradicionalnim svjetonazorima upravljanja, ali to izlazi iz okvira naše analize. Odgovornost se ne može prebaciti generalno na žene, jer su upravo one u svakom transformacijskom procesu stavljene u dodatno nezavidan položaj stalnog dokazivanja svojih kompetencija, sposobnosti, lojalnosti.

Da se položaj žena dodatno usložnjava i da se postojeći zakoni i norme koje se odnose na ravnopravnost spolova slabije poštuju na nižim administrativnim nivoima, potvrđuju nam i naši sagovornici/e, ali i statistika sa terena. Kao ilustraciju, navodimo slijedeće podatke.

Broj uposlenih u Federalnoj upravi CZ, iznosi 202 osobe. Od tog broja 160 uposlenika je muškog spola, dok su 42 uposlenice. U sjedištu Uprave (administrativno/rukovodeći segment) radi 45 državnih službenika/ca i namještenika/ca, od kojih su 22 muškog a 23 ženskog spola. Federalni štab CZ čini 9 osoba, od kojih su 7 muškog i 2 ženskog spola (jedna od njih je ujedno Komandantica Štaba). Pored nabrojanih 9 članova koji su izmjenjivi, u štabu je stalno angažovana i Sekretarka FŠCZ.

Da je na nižim administrativnim nivoima situacija ipak lošija, potvrđuje nam i jedna sagovornica koja je imala iskustvo rada na opštinskom i kantonalnom nivou:

Na sastancima CZ i kriznih štabova u 4 opštine i jednog kantona u BiH tokom 2017-2019. godine žene su bile jako rijetke zastupljene. Krizni štabovi su bili sastavljeni od predstavnika CZ, vatrogasaca, policije, hitne službe/bolnice, nekad vojske, vodovoda (zavisno od opštine). Prema ličnoj procjeni žene su bile zastupljene svega oko 10% ili čak manje. Vrlo često na sastancima nije bilo niti jedne žene.

Višestruko manji broj žena u kantonalnim upravama i štabovima CZ povezujemo sa tradicionalnim shvatanjem rodnih uloga u društvu. Ako od 76 osoba koje čine uprave i štabove CZ, koliko smo mi uspjele da ih „prebrojimo“, žena ima samo 18, dakle 4,2 puta manje, razlog možemo tražiti u društvenim nepisanim zakonima. Uloga zaštitnika i posao zaštite tradicionalno pripada muškarcima, dok su žene viđene kao osobe koje su neaktivne i treba ih zaštititi. Ovu opšte poznatu situaciju vješto su opisale i autorice analize na koju se pozivamo. Naime, analizirajući medijska izvještavanja o katastrofama i kriznim situacijama, autorice zaključuju da: „... TV publika ostaje u uvjerenju da se u kriznim situacijama ljudski rod dijeli na žene – žrtve i „objekte“ katastrofe, te muškarce – spasioce, borce i organizatore, dakle „subjekte“ savladavanja posljedica katastrofe.[27] Ne možemo samo tradicionalnu kulturu u kojoj živimo okriviti za ovo, jer „Problem je i nepripremljenost samih novinara/ki za rad u uslovima katastrofa, te za društveno i rodno odgovorno izvještavanje, jer ih tokom redovnog akademskog obrazovanja niko ne obučava za to. Novinari/ke ne znaju ni kako da pristupe ljudima u kriznim situacijama i da zadobiju njihovo povjerenje, jer ni za to nisu obučavani. Ovaj problem je naročito izražen u komunikaciji sa ženama sagovornicama, koje, zbog rodnih stereotipa, izbjegavaju kontakt sa medijima, sklanjaju se „u stranu“ i pokušavaju ostati nevidljive“. [28]

[27] Rod i katastrofe. Ka rodno odgovornom izvještavanju medija. Priručnik i preporuke za djelovanje (2014). Pripremile: Milkica Milojević Radmila Žigić, Uredile: Tanja Slijepac Jelena Milinović, dostupno na: http://fondacijalara.com/images/docs/GenderCentar_1brosura.pdf, str. 13-14.

[28] Isto. str. 23

Da je problem stari, dubok i svjetski, pokazuje i potreba za postojanjem dokumenta poput, već spomenutog ranije, CEDAW Konvencije – Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, koja je usvojena je na Generalnoj skupštini Ujedinjenih naroda 1979. godine, kao prvi sveobuhvatni međunarodno priznati dokument o pravima žena. Na snagu je stupila, kao međunarodni ugovor, 1981. godine, nakon što ju je ratificiralo dvadeset zemalja. Više od 90% članica Ujedinjenih naroda potpisalo je Konvenciju, a među njima je i Bosna i Hercegovina. CEDAW Konvencija je sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine (Anex 1), primjenjuje se direktno i ima prioritet nad domaćim zakonima. Nije beznačajno podsjetiti se da Konvencija predstavlja poziv državama potpisnicama da poduzmu odgovarajuće mjere za eliminaciju diskriminacije nad ženama od pojedinaca, institucija ili poduzeća, kako na socijalnom, kulturnom, ekonomskom, političkom i građanskom tako i na bilo kojem drugom polju života. Da bi država potpisnica osigurala principe jednakosti i ukinula diskriminaciju nad ženama, potrebno je da poduzme mjere poput: inkorporacija principa jednakosti žena i muškaraca u svoje državne ustave; poduzimanje adekvatnih mjera u zakonodavstvu, kao i drugih mjera, kako bi se osiguralo i praktično ostvarenje ovih principa; promjena zakona, pravila i običaja iz prakse koji dovode do diskriminacije nad ženama. Države članice ove konvencije su svjesne da je potrebno izmijeniti tradicionalnu ulogu muškarca, kao i ulogu žene u društvu kako bi se ostvarila potpuna ravnopravnost muškaraca i žena, i zato su se saglasile da preduzmu sve podesne mjere, uključujući i zakonodavne, radi izmjene ili ukidanja postojećih zakona, propisa, običaja i prakse koji predstavljaju diskriminaciju žena. Isto tako države članice preduzimaju sve mjere radi izmjene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanja muškaraca i žena da bi se otklonile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog spola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca, odnosno žena.[29]

Parafrazirano i citirano prema CEDAW Konvenciji koja je dostupna na: https://www.vlada.rs/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrs/Documents/CEDAW_308094062.pdf, str. 16-19

Sve rečeno, pokazuje i prikupljena statistika. Štabovi su operativno-stručna tijela civilne zaštite, dok su uprave administrativno-rukovodeći segment. Iako su nepotpuni, podaci koje navodimo ipak pokazuju generalnu tendenciju i zato se ovdje pozivamo na njih. Navodimo samo informacije o upravama i štabovima onih kantona koji su sa nama podijelili informacije ili su ih postavili na svoje zvanične web stranice. Kantoni koji se ne pominju nemaju na svojim stranicama podatke, a nisu ni odgovorili na naše upite

Uprava CZ Zapadnohercegovačkog kantona (ZHK)			
Članova/ica (ukupno)	M	Ž	Napomena
15 (100%)	12 (80%)	3 (20%)	Informacija dobijena od direktora putem telefona
Štab CZ Zapadnohercegovačkog kantona (ZHK)			
Članova/ica (ukupno)	M	Ž	Napomena
12 (100%)	11 (92%)	1 (8%)	Informacije dostupne na web stranici
Uprava CZ Tuzlanskog kantona (TK)			
Članova/ica (ukupno)	M	Ž	Napomena
15 (100%)	13 (87%)	2 (13%)	Info dobile putem telefona
Štab CZ Tuzlanskog kantona (TK)			
Članova/ica (ukupno)	M	Ž	Napomena
9 (100%)	7 (78%)	2 (22%)	Telefonom izdiktirane informacije
Štab CZ Zeničko-dobojskog kantona (ZDK)			
Članova/ica (ukupno)	M	Ž	Napomena
14 (100%)	8 (57%)	6 (43%)	Na zvaničnoj web stranici pronađene info
Uprava CZ Srednjobosanskog kantona (SBK)			
Članova/ica (ukupno)	M	Ž	Napomena
10 (100%)	6 (60%)	4 (40%)	Odgovor dobijen putem intervjua/upitnika
Štab CZ Srednjobosanskog kantona (SBK)			
Članova/ica (ukupno)	M	Ž	Napomena
11 (100%)	7 (64%)	4 (36%)	Info na web stranici

Osim što su malobrojne, ženski glas se u okviru civilne zaštite rijetko čuje tokom donošenja važnih odluka, prilikom organizovanja sadržaja i priprema vježbi. Ovo je praksa koja se mora mijenjati u skladu sa savremenim standardima koji su već dio civilne zaštite u regiji i šire.

„U situacijama nesreća i katastrofa, zbog patrijarhalnih obrazaca, žene su podložne da budu više izložene "neplaćenom radu". U okviru pravnih mehanizama poštivanje rodne ravnopravnosti naročito izostaje kada su u pitanju poljoprivredne subvencije ili drugi slični podsticaji. Većina domaćinstava se vodi na muškarcima koji u toku rekonstrukcije dobijaju poljoprivredne ili druge subvencije (sjeme, plastenike, mašine i dr.). Zdravstvena zaštita žena bi trebala da bude prioritet u slučaju nesreće ili katastrofe, prvenstveno marginalizovanih grupa žena (žene s sela, žene treće životne dobi, žene s invaliditetom, žene oboljele od rijetkih bolesti i dr.). Sve navedeno treba da bude regulisano domaćim i međunarodnim propisima, tako da se "rodna" dimenzija ne bi "samo podrazumijevala" i ne bi uzrokovala ekonomsko-socijalnu degradaciju kompletnog društva. Iako je puno truda uloženo u promociju rodnih aspekata svih životnih segmenta, uloga žena se vrlo često pogrešno razumije, ranjivosti ignorišu, a kapaciteti svjesno zanemaruju." [30]

Kako su istraživačice prije nas istakle, neophodno je izgraditi programe koji su orijentisani na žene, kako bi dodatno educirale u segmentima koji uključuju angažovanje u tijelima civilne zaštite. „Na taj način će se doprinijeti ispunjavanju preuzetih obaveza kroz Sendai okvir i unaprijediti razumijevanje i senzitiviziranje društva o različitim uticajima nesreća i katastrofa na žene i muškarce, djevojčice i dječake, stare i mlade, siromašne i bogate, zdrave i bolesne itd."[31]

[30] Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje i smanje nje rizika od katastrofa Analiza i Check-lista za uvođenje principa rodne ravnopravnosti u djelokrug rada institucija zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini. str. 8

[31] Isto, str. 8

Sedmi korak:
Revidiranje postojećih praksi, vježbi i pružanja pomoći

Osigurati da se čuje glas žena, iz različitih socijalnih skupina, u okviru civilne zaštite tokom donošenja važnih odluka, prilikom organizovanja raznih sadržaja i planiranja zaštite i pomoći.

PRIMJERI DOBRIH PRAKSI

Da li veći broj žena na mjestima odlučivanja nužno znači i kvalitetniji rad na terenu?

Zašto je važno da zakoni i pravilnici sadrže pojmove (s)pol, seksualnost, ravnopravnost, diskriminacija?

Kada je European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (ECHO) počeo sistemski da integriše principe rodne ravnopravnosti u svoj rad?

U Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (SFRJ), civilna zaštita je bila dio jedinstvenog sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite (ONO i DSZ). Tokom istraživanja nismo pronašle podatke o broju žena u civilnoj zaštiti, ali prateći analogiju da su se sve oblasti društva nastojale uskladiti sa jugoslovenskom socijalističkom ideologijom po kojoj su žene i muškarci bili ravnopravni u svemu, možemo zaključiti da je situacija bila bolja nego danas. Jedan naš sagovornik ističe da je: "Poseban naglasak bio je na zastupljenosti žena, gdje je to pretočeno i u zakonsku obavezu." Koliko je današnji sistem civilne zaštite naslijedio prakse rada iz prošlog sistema, mi ne možemo znati, ali je činjenica da se dominantna ideologija promijenila, i u skladu sa njom ideje o ispravnom ponašanju i življenju žena i muškaraca.

Zemlje u našem okruženju, iako nisu po odnosu prema tradiciji drugačije od naše, imaju rodno odgovorne politike u oblasti zaštite i spašavanja. Navešćemo primjer Hrvatske, koja je da bi postala članica Europske unije svoje zakone i djelovanja morala harmonizovati sa EU standardima kada su rodne politike u pitanju. Pored analize generalnih pokazatelja stanja rodne ravnopravnosti moraju se raditi i analize usluga koje institucije i organizacije pružaju. Primjeri dobrih praksi pokazuju da rodni balans u organizacionoj strukturi i raspodijeli moći direktno utiču na povećanje kvalitete djelovanja.

Iako kvote koje osiguravaju ravnopravno učešće ne znače nužno i direktno kvalitetnije stanje u strukturi i na terenu, one jesu prvi korak. Formalno i na početku ne moraju doprinijeti unaprjeđenju, ali vremenom sigurno hoće, kako nam i istorija u drugim zemljama pokazuje.

Bez usklađivanja administrativnog okvira sistema civilne zaštite u BiH, njenih nivoa, nadležnosti, organizacija i upravljanja, i njene pravne regulative – zakona, uredbi, pravilnika o radu – sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH, ne može se napraviti prvi korak u rodno odgovornom radu i djelovanju civilnih zaštita u našoj zemlji.

Niti jedan od zakona koji se tiče civilne zaštite a koji su na snazi u BiH, bez obzira o kom administrativnom nivou je riječ, ne sadrži pojmove (s)pol, seksualnost, ravnopravnost, diskriminacija. Možemo pretpostaviti da sve ovo podrazumijeva prilikom pružanja zaštite i pomoći, ali se mora preći korak od podrazumijevanja do usklađivanja zakona koji se tiču civilne zaštite sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH. Isto tako, unutrašnja organizacija civilne zaštite, njene operativne snage i interna dokumenta moraju uvesti kategorije ravnopravnosti i spola.

Dobar primjer je Zakon o sustavu civilne zaštite Republike Hrvatske.[32] Ovdje citiramo pročišćeni tekst zakona, koji je na snazi od marta 2021. gdje u članku 7. odjeljak 3, piše:

„Prema načelu zabrane diskriminacije u sustavu civilne zaštite zaštite pruža se potrebna pomoć svima kojima je potrebna neovisno o rasi, etničkoj pripadnosti, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovnom stanju, članstvu u sindikatu, obrazovanju, društvenom položaju, bračnom ili obiteljskom statusu, dobi, zdravstvenom stanju, invaliditetu, genetskom nasljeđu, rodnom identitetu, izražavanju ili spolnoj orijentaciji."

Podsjećamo na pozitivne korake, koje je Gender centar FBiH 2014. godine napravio kada je usvojio Akcioni plan za ravnopravnost spolova u uvjetima prirodnih katastrofa u FBiH,[33] u kojem su navedeni principi uključivanja rodne perspektive u djelovanje civilne zaštite.

[32] Tekst zakona je dostupan na: https://www.zakon.hr/z/809/Zakon-o-sustavu-civilne-za%C5%A1tite

[33] Izvor: Priručnik za ostvarivanje ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini, OSCE, 2015. Dostupan na: https://www.osce.org/files/f/documents/d/c/216646.pdf

„Kako bi bila uključena rodna perspektiva, gradovi i općine i u redovnim uvjetima trebaju imati određene pokazatelje, kako bi u vanrednim okolnostima mogle ocijeniti: - koje su to različite potrebe žena i muškaraca u izvanrednim situacijama, - kako civilna zaštita i drugi akteri trebaju odgovoriti na najhitnije među ovim različitim potrebama, - na koji način je izvanredna situacija utjecala na ranije postojeće neravnopravnosti između muškaraca i žena, te - kako osigurati da se u procesu obnove nakon katastrofe neravnopravnosti ne povećavaju, nego smanje."

Dakle, kako bi se postigla rodna odgovornost u civilnoj zaštiti na nivou odlučivanja, upravljanja i provedbi akcija na terenu, neophodno je znati da pitanje rodne ravnopravnosti ne može samo biti dio normativnog zakonodavstvo, već mora postati i kulturna vrijednost mikro i makro zajednice i dio organizacione kulture i instutucije i individua koje je čine. Zbog toga ovaj proces suštinski nije lak, jer je to izazov koji se tiče temeljne sociokulturne baštine našeg društva.

Rad na rodnim analizama, edukacija po pitanju rodne ravnopravnosti u različitim strukturama i sektorima, kao i u političkom sistemu jedne zemlje zaista direktno utiče i na rodno osjetljiv odgovor u kriznim situacijama.

Tokom rada na istraživanju, saznale smo da ima pozitivnih primjera i u BiH, ali su oni sporadični i nisu dio sistemskih odluka.

Europska unija je 2013. godine promovisala integraciju rodnih politika u oblasti civilne zaštite, a kako bi osigurali da se rod učinkovito i sveobuhvatno integriše u rad civilne zaštite, Europska komisija je 2013. godine objavila priručnik (toolkit) pod nazivom „Rodno-dobni marker" (Gender-Age Marker)[34] u kojem nudi praktične alate kojima će se unaprijediti kvalitet pružanja zaštite, spašavanja i generalno humanitarnih akcija kroz integrisanje rodnog i dobnog aspekta. Osim praktičnih smjernica, u njemu se nude i upitnici koji mogu pomoći da se u određenoj zajednici napravi procjena početnog stanja i da se u skladu sa tim planiraju akcije, a daju se i brojni primjeri katastrofa i neadekvatnih odgovora na situaciju.

[34] Priručnik se nalazi na stranici: gender_age_marker_toolkit.pdf (europa.eu)

Ovdje je posebno važno navesti i informacije koje su utvrđene, a koje se odnose na 2014. godinu kada je Bosna i Hercegovina bila pogođena velikim poplavama i klizištima. Autorice analize navode slijedeće:

„U uvjetima nesreća i katastrofa, rodni aspekti treba da se prožimaju kroz tri faze upravljanja i to: prevenciju - ublažavanje, odgovor i oporavak. U zaštiti i spašavanju, odnosno smanjenju rizika od nesreća i katastrofa, nužno je pratiti njihov uticaj kroz rodno osjetljive indikatore: ekonomski gubici, gubici vezani za rad i radno okruženje, stopa smrtnosti i bolesti, psiho-fizički simptomi prouzrokovani stresom, i na kraju procent rodno zasnovanog nasilja u područjima izloženim nesrećama i katastrofama. (...) Žene su naročito suočene s izazovom oporavka doma i brige za djecu i/ili članove porodice. Procentualno u odnosu na muškarce, žene su brojnije u potrazi za zaposlenjem i samim time se vrlo često nalaze u situaciji u kojoj im nije omogućeno podizanje kredita/zajmova za reintegraciju. Rodni aspekti su vrlo često dodatno usložnjeni starosnom dobi, stepenom društvene integracije, kulturnim razlikama, ekonomskim statusom i obrazovanje, čime se dodat povećava ranjivost na nesreće i katastrofe.“ [35]

Postoji zvanični podatak da je tokom 2015. godine 89 % humanitarne pomoći koja se pružala u EU 'jako ili 'u određenoj mjeri' integrisala rodne i dobne razlike.[36] I pored ovako dobrog postotka, EU nije prestala sa promocijom roda i 2017. godine je kroz svoj mehanizam European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (ECHO) naglasila da humanitarni odgovor mora integrisati rodna pitanja, uključujući strategije zaštite od seksualnog i rodno uvjetovanog nasilja tokom kriza. Pored ostalog, naglasili su važnost učestvovanja žena, djevojčica, dječaka i muškaraca pogođenih krizom u osmišljavanju, provedbi i evaluacija sprovedenih humanitarnih akcija.

[35] Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje i smanje nje rizika od katastrofa. Analiza i Check-lista za uvođenje principa rodne ravnopravnosti u djelokrug rada institucija zaštite i spašavanja u BiH. Str. 7

[36] European Commission staff working document (2013). Gender in Humanitarian Aid. Brussels. Dostupan na: https://ec.europa.eu/echo/files/policies/sectoral/Gender_SWD_2013.pdf

Osmi korak:
„Ne izmišljati toplu vodu“

- Tuđe dobre prakse su naučene lekcije, i zato ih treba prilagoditi svojim osobenostima i koristiti u radu.

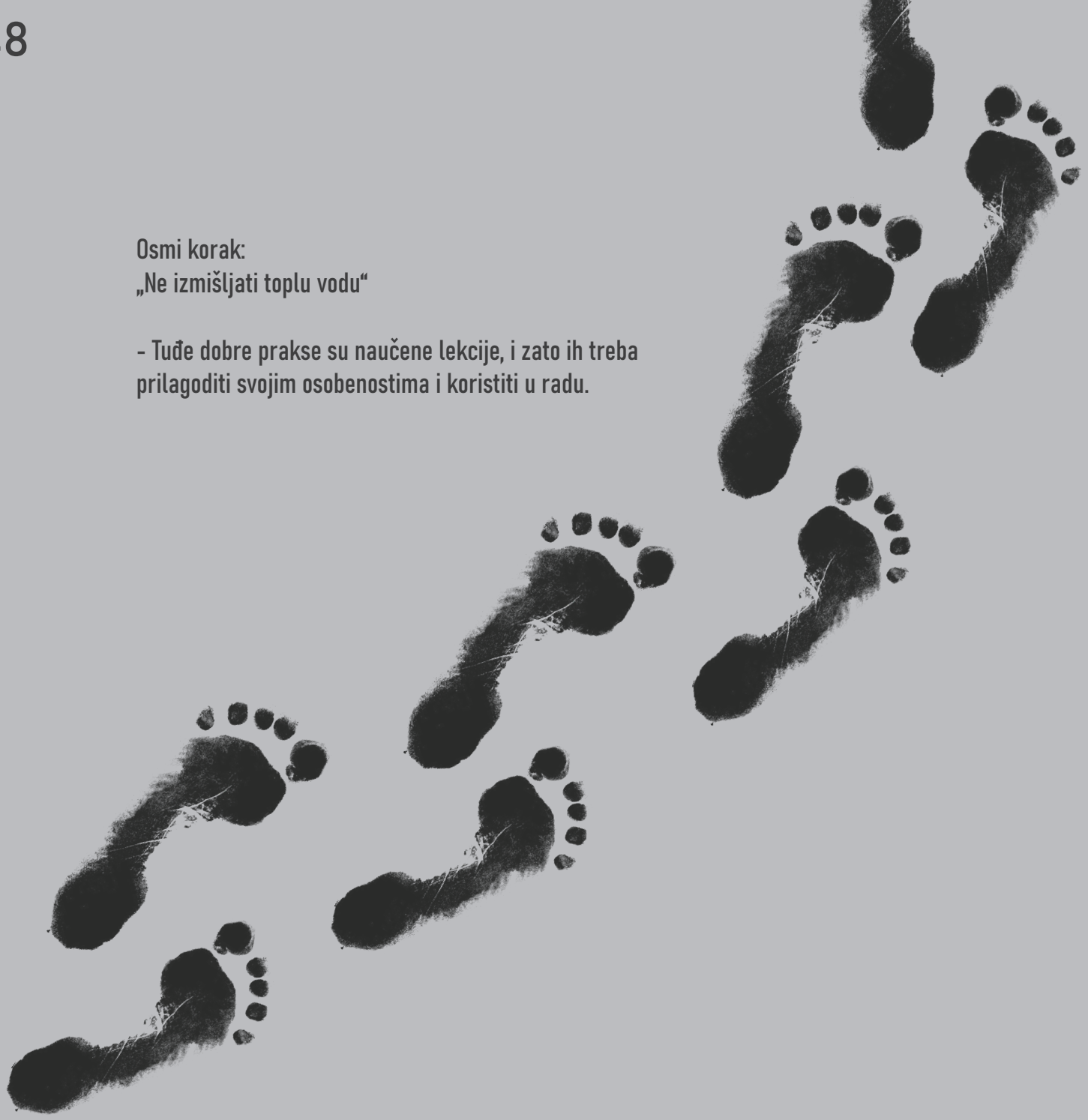

ZNANJE I ODGOVOR NA KRIZNE SITUACIJE

Da li su nepisani zakoni u društvu ponekad snažniji od pisanih, posebno oni koji se odnose na tradicionalne podjele uloga u društvu?

Zašto je važno da Pravilnik o radu, kao jedan od temeljnih internih dokumenata, bude pisan rodno osjetljivim jezikom?

Da li ukratko rodni aspekt u CZ znači „koliko žena radi u CZ“?

Svaka emancipacija počinje obrazovanjem, jer znanje najbolje mijenja svijest. Pišući o političkoj emancipaciji, Marks je dao određenje emancipacije koje odgovara i našem kontekstu teme: „Svaka emancipacija je svođenje čovjekova svijeta, čovjekovih odnosa, na samog čovjeka“. [37] U kontekstu zaštite i spašavanja ljudi, ova sva potreba za emancipatornim djelovanjem postaje potpuno jasna. Bez daljeg ulaženja u temu različitih modela emancipacije i njihovih primjena na obrazovanje, samo ćemo kratko zaokružiti misao da emancipovanje, kako nam praksa pokazuje, mora ići dvosmerno – emancipovanje „odozdo“ i „odozgo“. Moraju se mijenjati i nametati pravila i zakoni, ali i svijest ljudi mora biti aktivna i da inicira promjene.

Jedna od sagovornica je objasnila koliko je proces transformacije sopstvene svijesti složen proces i šta sve zahtijeva:

Na žalost, ni prilično tradicionalan način odgoja u BiH nam ne ide u prilog i žene, niti muškarici nisu svjesni ovih razlika, te ne znaju prepoznati diskriminaciju i djelovati u skladu sa tim. I sama mogu navesti da sam kao rodno osviještena osoba još uvijek bila „slijepa“ tokom rada sa CZ i tokom kriznih situacija, dok nisam prosla niz treninga i bila u dodiru sa istraživanjima koji su mi pokazali jedan potpuno novi aspekt situacije.

Neki od razloga zašto žene neravnopravno učestvuju u sektoru civilne zaštite nije usljed diskriminatornih rodnih normi već uslijed tradicionalnih podjela poslova u društvu, uslijed malog broja žena na mjestima moći, i uslijed slabog znanja. Kako bismo potkrijepile svoje stavove, ovdje navodimo neke od zaključaka do kojih smo došle na osnovu analize odgovora koje smo dobijale. Cilj nikako nije vrednovanje znanja osoba koje su odvojile svoje vrijeme i pomogle nam u istraživanju, već njihove odgovore koristimo isključivo kao ilustracije generalnih tendencija.

[37] Citat Karla Marksa preuzet iz teksta Predraga Krstića (2021). Politike (i) obrazovanja: kakva emancipacija, od čega i za šta?, U: Kritika godište ii, broj 2, str. 212

Među ispitanicima/ama bilo je i onih koji nisu znali da BiH već gotovo 20 godina ima Zakon o ravnopravnosti spolova. Struka ne nudi informacije o tome gdje su žene u organizacionoj strukturi civilne zaštite, te na koji način biraju osobe koje ulaze u uprave i štabove. Niti država, niti civilna zaštita nema specifične planove koji bi otvorili temu rodne ravnopravnosti u ovom sektoru. Probleme vezane za kapacitete institucija, te ravnomjernan odnos uposlenih mora da se rješava na najvišim nivoima. Rodni aspekt u bilo kojem sektoru nisu samo žene koje rade u tom sektoru. Broj je osnova, ali i samo početak.

Većina ispitanih članica uprava navodi da nisu imale priliku inicirati drugačije restriktivne mjere (u vrijeme pandemije) niti mjere koje bi uključivale rodni aspekt u bilo kojoj kriznoj situaciji, iako po Pravilniku o radu i drugim aktima imaju ravnopravno učešće u donošenju svih odluka. Neke od naših ispitanicu su članice i kantonalnih kriznih štabova, koji je po svojoj nadležnosti iznad uprave CZ i nalaže djelovanje kako upravama CZ tako i drugim institucijama u lancu zaštite i spašavanja. Postavlja se pitanje kako žene, članice uprave CZ, razumijevaju svoju poziciju i djelovanje unutar lanca zaštite i spašavanja, odnosno od koga očekuju pružanje prilike te šta ih koči u ravnopravnom učešću gdje bi same od sebe pripremale i argumentovano iznosile potrebe uključivanja rodnog aspekta u planiranju i implementaciji mjera i odluka kako uprave tako i kriznog štaba. Naš jedini odgovor može biti da ih koči nesigurnost jer nemaju znanja o ovim temama.

Od ukupno 11 odgovora na pitanje da li smatraju da se prilikom donošenja odluka Uprava CZ rukovodila različitim potrebama žena i muškaraca u kriznim situacijama njih četvoro navode da jeste, dok njih 4 navoda da nije, 3 osobe nisu znale/i šta bi odgovorile. Ovi odgovori su utoliko zanimljivi, osobito potvrdnog karaktera, jer u rubrici za navođenje koje su to aktivnosti ispitanici/e nisu naveli/e niti jedan primjer. Još jednom, to nam potvrđuje da kako muškarci tako i žene u lancu zaštite i spašavanja trebaju edukaciju na temu roda, rodne ravnopravnosti, rodno odgovornog budžetiranja i slične.

Na pitanje - da li ste Vi kao član/ica Uprave predlagali drugačije restriktivne mjere i/ili modifikaciju konačne Odluke Kriznog štaba, a koja bi u konačnici uzela u obzir potrebe ranjivih osoba, od ukupno odgovora, većina nije ni pokušala bilo šta predložiti, dok je samo njih dvoje nešto predložilo. Ovo i dalje pokazuje da većina članova/ica ne razumije svoju poziciju niti mogućnost za djelovanje, pogotovo ne u smjeru uključivanja rodnog aspekta u sistem zaštite i spašavanja.

Veći dio ispitanika iz štabova nije upoznat sa informacijom da je tokom pandemije došlo do porasta nasilja u porodici, osobito u vrijeme lockdowna. Nema sastanaka sa ustanovama u čijoj nadležnosti su briga i podrška ranjivim kategorijama. Jedna osoba kao obrazloženje zašto se ne sastaju navodi da nema tu nadležnost. Istraživanje je pokazalo i da kantonalne CZ uglavnom ne sarađuju sa drugim udruženjima i organizacijama.

U Europi postoji snažna praksa saradnje, pa tako naprimjer The CARE International blisko sarađuje s Odjelom civilne zaštite (ECHO). Ključni prioriteti zagovaračkog rada CARE Internationala na nivou EU uključuje rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u javnom djelovanju, rodna pitanja u kriznim situacijama, humanitarnim krizama, klimatskim promjenama i migracijama. Ovo je sve način da se prenose znanja, čuje o dobrim praksama i unaprjeđuje sopstveni rad.

I na kraju, svi do čijih smo odgovora došle, smatraju da njihova uloga/funkcija/pozicija u sastavu Štaba omogućuje da smisleno učestvuju u izradi i provedbi programa pripravnosti i odgovora, planova i politika koje bi doprinijele uzimanju u obzir različite potrebe žena, muškaraca i drugih spolova. Nakon ovog odgovora postavlja se pitanje zašto to i ne čine.

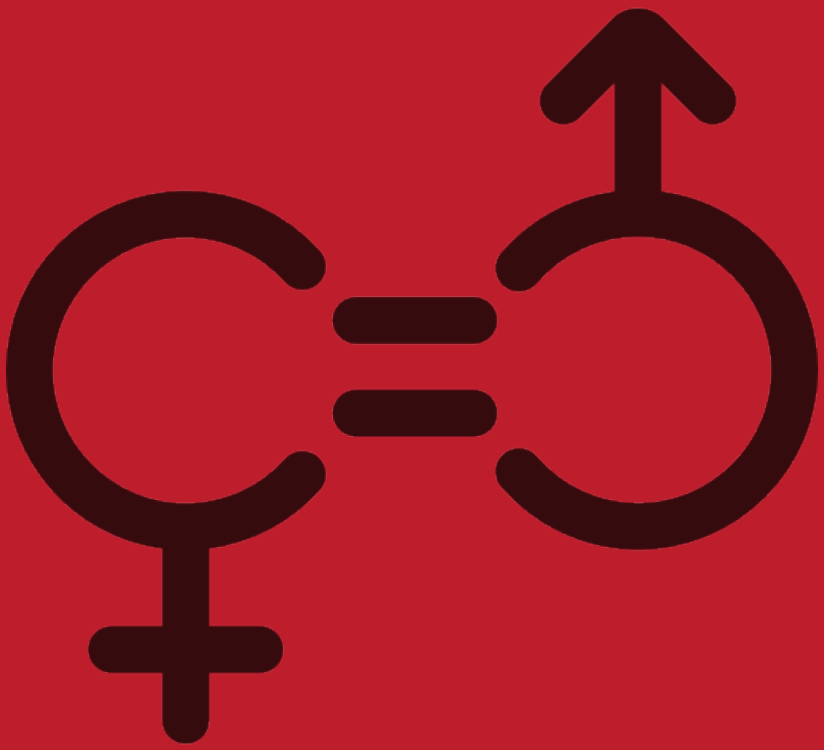

Deveti korak:
Organizovanje savjetodavnih sastanaka sa relevantnim akterima iz zajednice

- Organizovati redovne konsultacije, sastanke, savjetovanja, razmijene iskustava, okrugle stolove i sl., kako bi se jačala partnerstva i saradnje, jer je to najbolji način da uposlene osobe dobiju jasnu sliku šta sve znači u praksi integrisanje roda u sektor civilne zaštite.

KAKVE VEZE IMAJU PODACI RAZVRSTANI PO SPOLU SA ODGOVOROM NA KRIZNE SITUACIJE?

Zašto je važno svu prikupljenu statistiku razvrstavati po spolu?

Šta sve rodna statistika može da pokaže?

Ko češće (žene ili muškarci) koristi javni prevoz i zašto je taj podatak važan?

Rodna statistika definiše se kao statistika koja na adekvatan način odražava razlike i nejednakosti u položaju žena i muškaraca u svim oblastima života. Rodna statistika definiše se zbirom sljedećih karakteristika:

(a) podaci se prikupljaju i prikazuju razvrstani prema spolu kao prvobitna i ukupna klasifikacija;

(b) podaci odražavaju rodna pitanja – pitanja, probleme i nedoumice povezane sa svim aspektima života žena i muškaraca, uključujući njihove specifične potrebe, mogućnosti ili doprinos društvu;

(c) podaci se zasnivaju na konceptima i definicijama koji adekvatno odražavaju raznolikost žena i muškaraca i obuhvataju sve aspekte njihovog života;

(d) metode prikupljanja podataka uzimaju u obzir stereotipe i socijalne i kulturne faktore koji mogu izazvati rodne pristrasnosti.

Kako bismo približile temu, evo jednog mogućeg pitanja. Ukoliko bi se, na primjer, međunarodna pomoć našoj civilnoj zaštiti temeljila na statističkim podacima vezanim za spolnu strukturu uposlenih ili spolnu strukturu onih koje obuhvata program civilne zaštite, da li bi sektor civilne zaštite dobio ikakvu međunarodnu pomoć?

Koliko je nama poznato, izvještaji organizacija o radu civilne zaštite, kao i izveštaji civilnih zaštita ne uključuju u svojim analizama rodni aspekt. Tek od 2018. i 2019. godine u izvještajima UN-a i nekih drugih organizacija se susreće prvi podaci, npr, razvrstavaje podataka o migrantima/cama po spolu. Prenosimo u cjelosti riječi jedne od sagovornica:

Prije toga, migranti su se više posmatrali kao pojedinci ili oni koji u zemlju ulaze kao „porodica“. Međutim pod pojmom „porodica“, ne mogu se jasnije sagledati da su potrebe muškaraca, žena i djece potpuno različite. Kao primjer, navešću iskustvo da usljed nepoznatog broja žena migrantkinja na početku njihovog dolaska, humanitarna pomoć higijenskih paketa za žene je bila ad hoc organizovana. Imala sam iskustva da su mi migrantkinje i mlade djevojke prilazile tajno ili sa suzama u licu da me pitaju da li imam uložak, vatu, maramice i slično.

S druge strane, tokom poplava pomoć je također bila organizovana prema kategoriji „domaćinstvo“ kako bi se sanirale potrebe oko kuća i materijalnih dobara. Na žalost, ako dublje uđemo u potrebe muškaraca i žena tokom svih kriznih situacija, vidjećemo da neprimjećeno prolaze njihove brojne potrebe. Kao primjer navešću da se odlukom nadležnih tokom prve izolacije zbog pandemije ukinuo javni prevoz. Ali ako uđemo u dublju analizu vidimo da se (prema podacima Evropskog Instituta za ravnopravnost polova) javnim prevozom koristi oko 70% žena u odnosu na 30% muškaraca i vidimo da su žene većinom ostale bez prevoza, a upravo one su bile na „liniji fronta odbrane“ tokom pandemije, jer većinski rade na kasama i kao medicinske setre koje su imale radnu obavezu. Ovo su primjeri kojih ima mnogo, a ostaju neprimjećeni bez dubljih rodnih analiza.

Upravo ovaj dugi citat najbolje objašnjava kakve veze ima statistika sa organizacijom i raspodijelom pomoći. Autorice analize na koju smo se već pozivale, u zaključcima vezanim za rad službi civilne zaštite navode da je većina ispitanika/ca službe civilne zaštite koji su učestvovali u njihovom istraživanju

„navela da bi bilo važno što više uključiti i integrisati ženski dio populacije u sistem zaštite i spašavanja, kroz različite vidove aktivizma žena tamo gdje mogu dati svoj puni doprinos, kroz razne modalitete edukacije i aktivnosti, s ciljem i integracije rodne perspektive kao i jačanja i podizanja nivoa otpornosti jedinica lokalne samouprave prvenstveno u odnosu na nesreće i katastrofe, a time i društvene zajednice u cjelini. Zainteresiranim ženama treba omogućiti da aktivno učestvuju u svim navedenim aktivnostima jer je sigurno važno da i žene budu dio struktura zaštite i spašavanja.“ [38]

Slažemo sa ovim zaključkom i samo bismo dodale da bi se zbog sagledavanja situacije na terenu, i eventualnih kasnijih monitoringa i evaluacija sprovedenih aktivnosti, trebala voditi statistika razvrstana po spolu. Samo ovakva statistika omogućava analize stvarnih potreba na terenu. Bilo bi važno podatke razvrstavati i po drugim kategorijama i tako u planiranja uključiti i osjetljive i marginalizovane grupe ljudi u društvu. Da bi to bilo moguće, osim po spolu, treba kreirati baze podataka razvrstane i po dobi, zdravstvenom stanju, ekonomskom staležu itd.

[38] Parafrazirano i citirano prema: Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje i smanje nje rizika od katastrofa Analiza i Check-lista za uvođenje principa rodne ravnopravnosti u djelokrug rada institucija zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini. CURE, IPA Dram, 2019. Dostupno na: https://fondacijacure.org/files/200122_GENDER%20INTEGRATION%20INTO%20DISASTER%20RISK%20MANAGEMENT%20IN%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA_SA%C5%BDETAK_final%20verzion.pdf str. 19

Deseti korak:
Voditi statistiku razvrstanu po spolu

- Svaka jedinica civilne zaštite sve statističke podatke koje prikuplja, a koje je moguće, treba da razvrstava po spolu. Ovo je i u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH.

RAZMJENA INFORMACIJA

Da li e-mailovi članova/ica štabova/stožera CZ treba da budu javni?

Da li svaka CZ treba da ima svoju facebook stranicu?

Kako treba komunicirati sa stanovništvom u kriznim situacijama?

Uobičajenim pretraživanjem ključnih pojmova, došle smo do zvaničnih web stranica brojnih civilnih zaštita. Stranice sadrže brojne korisne informacije, ali bi naša sugestija bila da se nalaze imena aktuelnih članica i članova štabova/stožerna civilne zaštite, kao i njihove e-mail adrese, jer bi to pomoglo dvosmjernoj komunikaciji sa stanovništvom.

Na stranicama Federalne uprave CZ[39] i Republičke uprave CZ pronašle smo podatak da je tokom 2021. godine više od 30 javnih instutucija u BiH dalo doprinos projektu upravljanja vanrednim situacijama na slivu rijeke Save. "WACOM se uspješno razvija između JU Vode Srpske i Republičke uprave civilne zaštite Republike Srpske. Transnacionalna, kao i međusektorska interakcija između službi za upravljanje vodama i upravama civilne zaštite takođe je utvrđena kao nužnost. Aktivno se radi na poboljšanju okvira operativnog odgovora i alata za brzo reagovanje. To će se implementirati projektom WACOM, što će da dovede do koordinisanih mjera odgovora i poboljšane interoperabilnosti svih uključenih institucija."

[39] Izvor informacije: http://www.fucz.gov.ba/wacom/ kao i facebook stranica https://www.facebook.com/FederalnaUpravaCivilneZastite

Uprava za civilnu zaštitu i vatrogastvo HNŽ-e ima aktivnu facebook stranicu, na koje – pored ostalog, prenose i tekstove sa svoje zvanične web stranice, pa tako možemo pročitati o saradnji Uprave za civilnu zaštitu i vatrogastvo s Crvenim križom HNŽ. "Temeljem potpisanog Sporazuma o međusobnoj suradnji u ostvarivanju zadaća u zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nepogoda, dogovorene su daljnje aktivnosti vezane za provođenje mjera i zadataka, koji su utvrđeni Zakonom o zaštiti i spašavanju." [40]

Republička uprava civilne zaštite Republike Srpske ima ažurirane informacije na svojim stranicama. Korisne Facebook stranice imaju, npr. i Civilna zaštita Mostara, kao i Civilna zaštita grada Gradiške. Iako vođenje zahtijeva dodatan posao, ovakve stranice jesu korisne kao vid komunikacije, ali ipak nisu i jedine dovoljne, jer internet, ipak, nije dostupan svima. Ovdje se možemo nadovezati na sve ono što smo već pisale vezano za izuzetni značaj mjesnih zajednica.

Što se tiče pristupa informacijama, u npr, istraživačke svrhe, entitetske uprave imaju svoje vodiče – „Vodič za pristup informacijama u Federalnoj upravi civilne zaštite", tj. „Vodič za pristup informacijama Republičke uprave civilne zaštite". U oba vodiča piše da zakon garantuje pravo na pristup informacijama koje su u posjedu ili pod kontrolom ovih uprava, ali isto tako imaju članove koji predviđaju ograničenja prava pristupu informacijama.

[40] Izvor: https://www.upravaczvhnz-k.ba/hr/novosti/radni-sas-tanak-sa-predstavnicima-crvenog-kriza-hnz-e?fbclid=IwAR048eKXazvkPRlN0UiMZ4NFanPk47aap0NEkNfeZ7W8VkJQ7_ldDJLBKVs

Kratko ćemo se osvrnuti na komuniciranje sa stanovništvom sektora civilne zaštite. Kako bi krizni menadžment što uspješnije savladao krizu, prije svega mora razviti plan postupanja tokom krize prije pojave same krize. Jedan od bitnih dijelova tog plana jeste krizno komuniciranje, a teorija izdvaja četiri ključne pretpostavke za dobru komunikaciju: sposobnost uspostavljanja empatičnog odnosa prema javnosti; kompetentnost i vjerodostojnost osobe koja komunicira; iskrenost i transparentnost u procesu davanja informacija i lako uspostavljanje komunikacije sa osobom koja daje informacije. Stanovništvu, tj. javnosti je važno da je osoba koja komunicira u krizi stručna osoba koji zna o čemu govori, da jasno govori i da je to što govori istinito. Mislimo da je dobra praksa da prilikom kriznih situacija CZ ima jednu osobu koja prenosi informacije stanovništvu, jer se na taj način stvara provjerljiva komunikacija, gradi se osjećaj sigurnosti u nesigurnim vremenima i gradi povjerenje.

Jedanaesti korak:
Web stranice i oglasne table

- Zvanične web stranice civilnih zaštita moraju biti transparentne, ažurirane, sa pregledom svih relevantnih informacija i dostupne građanima/kama.

- Oglasne table u mjesnim zajednicama kao mjesto dobijanja aktuelnih informacija.

ZAKLJUČAK I SMJERNICE

Koje su to aktivnosti koje mogu pomoći da se rodnaravnopravnost integriše u organizacionu strukturu i politikedjelovanja sektora civilne zaštite?

Kako ojačati interne kapacitete sektora civilne zaštite?

Kako saradnja ubrzava procese unapređenja znanja i praksi?

Kroz istraživanje koje je provedeno ustanovljen je manjak znanja i svijesti o važnosti rodne perspektive, a za uključivanje rodne komponente u interne politike, strategije planiranja i prakse koje se tiču sektora civilne zaštite zapravo nije potrebno mnogo. Sve aktivnosti mogu da se raspodjele i realizuju u nekoliko koraka, a cilj ovog vodiča jeste da pokaže kako se to može uraditi u praksi:

(1) Uraditi rodno osjetljivu procjena potreba i stanja na terenu. Ovakve analize se rade kako bi se stekao bolji uvid u realno stanje u kojem stanovništvo živi u određenoj sredini. Analiziraju se rodne uloge, pristup resursima, postojeće nejednakosti, djelovanje organizacija civilnog društva koje u fokusu imaju žene i rodnu ravnopravnost, specifične potrebe određenih grupa žena, njihove ranjivosti (seksualno i rodno uslovljeno nasilje), zaštita i ostalo. Ovakve rodne analize uzimaju u obzir situacije prije krize, kao i utjecaj krize na sve navedene parametre. Isto tako, otkrivaju se potencijalna ograničenja i rizici u pristupu pomoći, kao i da li se potrebe pojedinih skupina moraju posebno rješavati.

(2) Prikupljanje i transparentnost statističkih podataka razvrstanih po polu, jer rodna statistika omogućava analize stvarnih potreba na osnovu kvalitativnih informacija i kvantitativnih podataka. Podatke treba razvrstavati i po drugim kategorijama i tako u analize i planiranja uključiti i osjetljive i marginalizovane grupe ljudi u društvu. Da bi to bilo moguće, osim po spolu, treba kreirati baze podataka razvrstane i po dobi, zdravstvenom stanju, ekonomskom staležu itd.

(3) Jačanje internih kapaciteta u smjeru rodne odgovornosti. Što veći broj edukacija iz oblasti rodne ravnopravnosti kako bi se stekla savremena znanja, dobile informacije o postojećim i funkcionalnim dobrim praksama sa primjerima iz regije ili svijeta, što sve zajedno treba da pokaže brojne korisne strane aktivnog učešća žena u donošenju odluka. Ova aktivnost bi prije svega pomogla da se definiše šta rodno odgovorne prakse konkretno podrazumijevaju u civilnoj zaštiti. Između ostalog, one znače i ovo: ravnopravna participacija žena u tijelima civilne zaštite, ravnopravna participacija žena na pozicijama moći, ravnopravna participacija žena prilikom donošenja odluka, uzimanje u obzir specifičnih potreba žena i marginalizovanih grupa na terenu prilikom planiranja strategija zaštite stanovništva, razumijevanje šireg ekonomskog i socijalnog konteksta u kojem žene žive na određenoj teritoriji.

(4) Stalno graditi mreže partnerstva i saradnje, kroz konsultacije i sastanke sa BIH mehanizama za ravnopravnost spolova, organizacijama civilnog društva koje se bave marginalizovanim grupama, rodnom ravnopravnošću ili ženama, te stručnjakinjama iz ovih oblasti, kako bi se dobila jasna slika šta sve znači u praksi integrisanje rodne perspektive u sektor civilne zaštite. Samo na ovaj način mogu se dobiti relevantni podaci o specifičnim potrebama žena tokom pripreme i podjele humanitarne pomoći. Takođe, kako je to već i istaknuto u jednoj ranijoj analizi, radne grupe "nužno je da uključe i glasove žena pripadnica marginalizovanih grupa (žene s invaliditetom, samostalne roditeljke, povratnice, žene oboljele od rijetkih bolesti, lezbejke, biseksualne, trans žene, Romkinje i žene pripadnice nacionalnih manjina, žene treće životne dobi i dr.) s obzirom da njihova iskustva mogu biti važan putokaz djelovanja u slučaju odgovora na nesreće ili katastrofe ili u fazi prevencije. Potrebe pripadnica marginalizovanih grupa su različite i u skladu s tim treba kreirati smjernice djelovanja i prilagođenog pristupa pri djelovanju na terenu u uvjetima nesreća i katastrofa." [41]

(5) Revizija internih sektorskih politika, strategija, programa, protokola, pravilnika i planova u skladu sa standardima za ravnopravnost spolova. Kroz interne propise treba se proširiti fokus djelovanja sa zaštite prava žena i na druge aspekte neravnopravnosti spolova, prije svega u organizacijskog strukturi, s ciljem integriranja rodnih perspektiva u strukturu i svakodnevni rad uprava i štabova CZ. Na pitanje, šta biste istakli kao prioritetne izmjene postojećih praksi koje bi unaprijedile djelovanje CZ i u rad uvrstile rodna perspektiva sagledavanja problema, jedan od sagovornika dao je odgovor u kojem se nalazi ključni prvi korak: „... trebalo bi ići ka izmjenama postojeće legislative kako bi rodna ravnopravnost bila transparentnija i obavezujuća." Sintagmu rodna ravnopravnost je neophodno unijeti u sva interna dokumenta, jer je to prvi korak za uvažavanju principa koje ta sintagma promovira. Čak i samo pominjanje rodne ravnopravnosti otvara vrata ovoj politici i pokazuje spremnost institucije da prepozna i poštuje sve ono što rodna ravnopravnost podrazumijeva. Takođe, lobiranje za dopunu postojećih zakona koji se bave ovom oblašću kako bi se postigla ravnopravna zastupljenost žena u svim radnim tijelima i štabovima, kroz planirano i sistemsko uključivanje žena po kvota iz zakona BiH u djelokrug rada CZ, institucija zaštite i spašavanja.

[41] Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje, str. 14

(6) U nastavne planove i programe fakulteta u BiH na kojima se izučava zaštita i sigurnost uvrstiti predavanja o rodnoj ravnopravnosti. Edukacija studenata/ica koji studiraju na ovakvim fakultetima koji bi u budućnosti mogli raditi u sektoru civilne zaštite je neophodni put pozitivnim promjenama. Uvođenje tema o rodnoj ravnopravnosti u oblast zaštite na akademskom nivou jeste samo jedan u nizu koraka ka rodno odgovornoj civilnoj zaštiti, ali dugoročno možda je upravo ovaj korak i najvažniji.

(7) Zvanične web stranice civilnih zaštita moraju biti transparentne, ažurirane, sa pregledom svih relevantnih informacija i dostupne građanima/kama. One trebaju biti veza između stanovništva i sektora. Rad na vidljivosti sektora civilne zaštite kroz različite kanale oglašavanja i socijalne mreže. Informacije o strukturi i kontaktima osobama koje su u štabovima CZ učiniti transparentnim, jer bi to poboljšalo dvostranu komunikaciju – stanovništvo iz lokalnih zajednica bi moglo komunicirati sa CZ.

(8) Monitoring/Praćenje, izvještavanje, evaluacija. Izvještavanje se poziva na statistiku razvrstanu po spolu i evaluira rezultate koje je CZ ulagala kako bi osigurala da su stvarne potrebe žena i muškaraca svih dobnih skupina adekvatno zadovoljene. Analiziraju se i izazovi i naučene lekcije.

U nastavku je tabela koja sažima glavne zaključke i pokazuje koji su to osnovni koraci kojima se mogu ostvariti zadati ciljevi. Nabrojane su osnove aktivnosti kao i mreže saradnje koje mogu zajedno dovesti do ostvarenja ciljeva.

Specifični ciljevi	Aktivnosti	Saradnja/Partneri civilne zaštite
Raditi rodno osjetljive procjene potreba i stanja na terenu.	Analizirati rodne uloge, pristup resursima, postojeće nejednakosti, specifične potrebe određenih grupa žena, njihove probleme i ostalo, prije i nakon krizne situacije.	Univerzitetski profesori i profesorice koji se bave oblastima civilne zaštite; stručnjakinje i stručnjaci iz oblasti rodnih studija;
Prikupljanje i transparentnost statističkih podataka razvrstanih po spolu.	Organizovati predavanje o značaju rodno zasnovane statistike i kako čitati ove podatke, te šta sa njima dalje raditi i kako ih koristiti za unaprjeđenje svoj rada Određivanje koje vrste podataka se sakupljaju i prate. Na osnovu ovih podataka se rade planiranja akcija, programa i prevencije.	Stručnjaci i stručnjakinje iz oblasti statistike i civilne zaštite.
Jačanje internih kapaciteta sektora civilne zaštite kako bi struktura, planiranje i djelovanje bili rodno odgovorni i osjetljivi.	Edukacija iz oblasti rodne ravnopravnosti o temama: rod i civilna zaštita, EU rodno osjetljive prakse u oblasti civilne zaštite, pozitivne prakse u regiji, loše prakse iz prošlosti, specifične potrebe žena i marginalizovanih grupa, važnost statistike razvrstana po spolu, aktivno učešće žena u donošenju odluka, socio-ekonomske specifičnosti različitih geografskog područja i sl.	Univerzitetski profesori i profesorice koji se bave oblastima civilne zaštite; stručnjakinje i stručnjaci iz oblasti rodnih studija; nevladine organizacije u čijem su fokusu prava žena i rodna ravnopravnost; uposlenici i uposlenice iz sektora civilne zaštite iz regije.
Jačanje partnerstva i saradnji, kako bi se dobila jasna slika šta sve znači u praksi integrisanje roda u sektor civilne zaštite.	Konsultacije, sastanci, savjetovanja, razmijene iskustava, okrugli stolovi i sl.	Mehanizmi za ravnopravnost spolova u BiH (državni, entitetski), nevladine organizacije u čijem su fokusu prava žena i rodna ravnopravnost, stručnjaci i stručnjakinje iz oblasti CZ iz regije; centri za socijalni rad, rukovoditeljice Sigurnih kuća, udruženja poslodavaca/-ki, penzioneri/ke, Romska zajednica...

Revizija internih sektorskih politika, strategija, programa, protokola, pravilnika i planova u skladu sa standardima za ravnopravnost spolova. Dodatni cilj: Dopuna postojećih zakona.	Formiranje radnih grupa; sastanci i konsultacije radnih grupa kako bi se revidirali postojeći sektorski dokumenti i kako bi se u njih uključila rodna ravnopravnost. Monitoring rada ovih grupa. Dodatna aktivnost: Lobiranje za dopunu postojećih zakona.	Stručnjaci i stručnjakinje iz oblasti civilne zaštite i prava. Radne grupe bi trebale imati stručne savjetnike/ce koji mogu biti iz EU. Pravni stručnjaci i stručnjakinje, političari i političarke, NGO sektor.
U planove i programe fakulteta u BiH na kojima se izučava zaštita i sigurnost uvrstiti predavanja o rodnoj ravnopravnosti.	Ostvariti komunikaciju sa rektorom/rektoricom svakog univerziteta, organizovati sastanke o benefitima uvođenja tema o rodnoj ravnopravnosti u oblast zaštite.	NGO sektor, profesori/ce sa različitih Univerziteta koji su uveli rodne teme u svoje oblasti, dekani/dekanese, rektori/ce sa univerziteta u BiH.
Veća vidljivost rada sektora civilne zaštite.	Napraviti transparentne web stranice, facebook itd. Uspostavit e-mail adrese po principu ime.prezime@... kako bi po imenovanju svaki/a član/ica bili dostupni za komunikaciju sa zainteresiranim građanima/kama. Zapisnike sa sastanaka stavljati na stranicu kako bi bila dostupni javnosti. Koristiti oglasne table u mjesnim zajednicama.	Medijski i digitalni stručnjaci i stručnjakinje, uprava civilne zaštite.
Monitoring/Praćenje, izvještavanje, evaluacija sprovedenih akcija.	Izvještavanje se piše na osnovu statistike razvrstanu po spolu i postignutih rezultata akcije.	Osoba iz uprave civilne zaštite i lokalna nevladina organizacija u čujem je fokusu rada rodna ravnopravnost.

Iako je uloga civilne zaštite da štiti i spašava ugroženo stanovništvo, naše, kao i ranija istraživanja, pokazalo je da sektor mora proći osavremenjavanje i transformaciju u skladu sa važećim politikama rodne ravnopravnosti. Ovaj proces treba da se odvija paralelno na nekoliko nivoa: kroz mijenjanje legislative, kroz dodatnu edukaciju zaposlenih u ovom sektoru, kroz široku mrežu saradnje, kroz vođenje rodne statistike i kroz bolju komunikaciju sa stanovništvom. Sagledavanje problema i rad na njihovom rješavanju unutar vlastitog sektora jeste teško iz raznih praktičnih razloga, ali to ne treba da bude prepreka da bi se sektor unaprijedio i djelovao još kvalitetnije. Na odgovornim osobama je zadatak da unapređuju svoj sektor, odgovarajući na brojna pitanja, a neka od prvih pitanja nad kojima se treba zamisliti jesu:

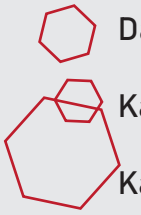

- Da li žene, u jednakoj mjeri kao i muškarci, učestvuju u donošenju odluka?
- Kako donesene odluke utiču na žene? Na koju grupu žena posebno utiču?
- Kako donesene odluke utiče na muškarce? Na koju grupu muškaraca posebno?
- Kako odgovore na prethodna pitanja uvažiti i donijeti najbolje moguće odluke?

Nadamo se da će ovaj vodič olakšati odluke i ubrzati procese integrisanja rodnih politika u sektor zaštite i spašavanja života ljudi.

O NAMA

Helsinški parlament građana (HPG) Banja Luka već 25 godina je aktivno uključen u promociju, jačanje i povezivanje civilnih inicijativa na lokalnom i regionalnom nivou i radi na pomirenju i osnaživanju marginalizovanih društvenih grupa za političko djelovanje.

Naša misija: HPG je organizacija koja podržava i stimuliše autonomnost i slobodu svih građana, uključivanjem marginalizovanih društvenih grupa, naročito žena i mladih, u demokratske procese. Naša vizija: Društvo jednakih mogućnosti za sve.

Prioriteti djelovanja Helsinškog parlamenta građana Banja Luka:

· Osnaživanje marginalizovanih grupa, posebno žena, mladih i manjinskih grupa, za političko djelovanje i unapređenje svog položaja u društvu,

· Uticaj na institucije vlasti u Bosni i Hercegovini radi unapređenja zakona i javnih politika prema ovim grupama,

· Povećanje zastupljenosti i bolja prezentacija žena, mladih i manjina u medijima,

· Jačanje svijesti građana i građanki u Bosni i Hercegovini o diskriminaciji marginalizovanih grupa i mehanizmima zaštite njihovih prava,

· Jačanje saradnje sa drugim organizacijama i institucijama u Bosni i Hercegovini, ali i na međunarodnom nivou,

· Približavanje obrazovnih programa, literature, znanja i vještina u vezi sa izgradnjom mira, razvojem civilnog društva i ljudskim pravima građanima i građankama BiH,

· Kontinuirano usavršavanje osoblja Helsinškog parlamenta građana Banja Luka i rad na održivosti organizacije.

Istraživanje „Rod u Civilnoj Zaštiti“ dio je projekta „Ženska ljudska prava i evropske integracije IV“, čiji je glavni cilj integrisati ženska ljudska prava i ravnopravnost polova u procese pristupanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji. Ovo planiramo postići kroz monitoring i učešće u kreiranju EU izvještaja o napretku, kao i EU Alternativnog izvještaja; predstavljanjem Alternativnog CEDAW izvještaja CEDAW Komitetu; javnim kampanjama; analizama usklađenosti određenih BiH zakona sa EU direktivama; zagovaranjem za orodnjavanje EU integracija putem web platforme; itd. Projekat je finansiran od strane švedske fondacije Kvinna Till Kvinna i biće realizovan do 31. decembra 2023. godine.

KORIŠTENA I KORISNA LITERATURA

Pregled korištene literature i one koja je korisna za dalje bavljenje ovom temom

Agencija za ravnopravnost spolova BiH (2018). Sarajevo. Gender akcioni plan BiH 2018-2022, dostupan na https://arsbih.gov.ba/project/gender-akcioni-plan-bih-za-period-2018-2022-godine/

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Dokumentaciono istraživački centar (2006). Sarajevo. Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena – CEDAW, dostupna na https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrs/Documents/CEDAW_308094062.pdf

dr Zorana Antonijević, Zorica Skakun i Duška Dimović (2021). Smernice za trasiranje djelovanja u oblasti uključivanja rodne ravnopravnosti u politike, strategije i prakse koje se tiču životne sredine i klimatskih promena. Banja Luka: Helsinški Parlament Građana

EIGE-ov rječnik i leksikon rodne ravnopravnosti / EIGE's Gender Equality Glossary and Thesaurus, dostupan na: http://hcabl.org/eige-ov-rjecnik-i-leksikon-rodne-ravnopravnosti-eiges-gender-equality-glossary-and-thesaurus/

European Commission staff working document (2013). Gender in Humanitarian Aid: Different Needs, Adapted Assistance. Brussels. Dostupan na: https://ec.europa.eu/echo/files/policies/sectoral/Gender_SWD_2013.pdf

IASC (2005), Guidelines on Gender-Based Violence Interventions in Humanitarian Settings. Dostupan na: https://interagencystandingcommittee.org/system/-files/2021-03/Guidelines%20for%20Gender-based%20Violence%20Interventions%20in%20Humanitarian%20Settings.pdf

Integracija rodne perspektive u zaštitu i spašavanje i smanje nje rizika od katastrofa Analiza i Check-lista za uvođenje principa rodne ravnopravnosti u djelokrug rada institucija zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini. CURE, IPA Dram, 2019. Dostupno na: https://fondacijacure.org/-files/200122_GENDER%20INTEGRATION%20INTO%20DISASTER%20RISK%20MANAGEMENT%20IN%20BOSNIA%20AND%20HERZEGOVINA_SA%C5%BDETAK_final%20verzion.pdf

Inter-Agency Standing Committee (IASC). Gender Marker Tip Sheets (2011). Dostupno na: http://www.unocha.org/-cap/Resources/gender-marke

Istanbulska Konvencija, dostupna na: https://arsbih.gov.ba/project/istanbulska-konvencija/

Kristina Ljevak (2020). Rodna perspektiva pandemije koronavirusa – posljedice prirodnih i društvenih potresa nisu rodno neutralne. Dostupno na: https://sitanvez.mooshema.com/2020/05/28/rodna-perspekti-va-pandemije-koronavirusa-posljedice-prirodnih-i-drustvenih-potresa-nisu-rodno-neutralne/

Odgovor na krizu uzrokovanu pandemijom Covid-19: Analiza iz perspektive ljudskih prava i rodne ravnopravnost, OSCE, 2020. Dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/7/a/470658.pdf

Praktikum za krizni menadžment (2020). Nedžad Korajlić [et al.] Sarajevo: Fakutet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu i Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica, dostupno na: (PDF) PRAKTIKUM ZA KRIZNI MENADŽMENT (researchgate.net)

Prof. dr. Sanela Bašić (2020). Pandemija Covid-19: rodna perspektiva. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung FES u Bosni i Hercegovini. Dostupno na: http://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/16154.pdf

Rod i katastrofe. Ka rodno odgovornom izvještavanju medija. Priručnik i preporuke za djelovanje (2014). Pripremile: Milkica Milojević Radmila Žigić, Uredile: Tanja Slijepac Jelena Milinović, dostupno na: http://fondacijalara.com/imag-es/docs/GenderCentar_1brosura.pdf

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, „Službeni glasnik BiH", broj102/09, dostupan na: https://advokat-prn-javorac.com/zakoni/zakon_o_ravnopravnosti_spolova_BiH.pdf

Zakon o zabrani diskriminacije BiH, „Službeni glasnik BiH", broj 66/16, dostupan na: https://advokat-prn-javorac.com/zakoni/Zakon-o-zabrani-diskriminacije-u-BiH.pdf

Zaštita i spašavanje u Bosni i Hercegovini (2010). Sarajevo: Centar za sigurnosne studije, dostupno na: http://css.ba/wp-content/uploads/2011/06/images_docs_zastita%20i%20spasavanje%20u%20bih%202010.doc1.pdf

ANNEX: UPITNICI

Svi kontaktirani su dobili neophodne informacije, tj. da Helsinški parlament građana Banja Luke sprovodi istraživanje na temu "Rodna analiza odgovora na krizne situacije u BiH" u svrhu prikupljanja odgovora na rodnu zastupljenost unutar kriznih štabova, kriterije i odluke i u kojoj mjeri se prilikom upravljanja krizom vodi računa o rodnoj ulozi, potrebama i slično. U nastavku su pitanja čiji odgovori bi doprinijeli istraživanju, te se nadamo da ćete ovom prilikom dati svoj doprinos istraživanju.

UPRAVA CIVILNE ZAŠTITE: - RODNA ANALIZA OGOVORA NA KRIZNE SITUACIJE U BIH

Ime i prezime, Dob, Spol

- ○ M
- ○ Ž
- ○ Ostalo

Zanimanje

Zaposlen/a sam u instituciji/ustanovi/...

Član/ica sam Uprave civilne zaštite

- ○ Kantona Sarajevo
- ○ Zeničko-dobojskog kantona
- ○ Unsko-sanskog kantona
- ○ Bosansko-podrinjskog kantona
- ○ Kantona 10
- ○ Hercegovačko-neretvanskog kantona
- ○ Zapadno-hercegovačkog kantona
- ○ Tuzlanskog kantona
- ○ Posavskog kantona
- ○ Srednjobosnaskog kantona
- ○ Federalne uprave
- ○ Republičke uprave
- ○ Općinskog uprave na teritoriji FBiH
- ○ Općinskog uprave na teritoriji RS
- ○ Ostalo:

Koja je vaša pozicija u Upravi

○ Predsjedavajući/a

○ Član/ica

○ Ostalo

Uprava civilne zaštite broji xy članova/ica (molim upišite broj članova/ica) _____

U sastavu Uprave ravnopravno su zastupljena oba spola

○ Da

○ Ne

○ Ne znam

○ Ne razumijem pitanje

○ Ostalo

U sastavu Uprave djeluje xy osoba ženskog spola (molim upisati broj osoba ženskog spola) _____

Da li ste upoznati sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH

○ Da

○ Ne

○ Ostalo

Ukoliko sastav Uprave/Štaba ne odražava ravnopravnu zastupljenost oba spola, da li je to tijelo i dalje legitimno, uzimajući u obzir Član 20. Zakona o ravnopravnosti spolova

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Nije mi poznat taj Član Zakona
- ○ Ne razumijem pitanje
- ○ Ostalo

U radu Štaba ja imam pravo diskusije i glasanja

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ostalo

Ukoliko je prethodni odgovor NE/Ostalo, molim obrazloženje

_____
_____

Koja je uloga Uprave u kriznim situacijama poput poplava?

_____
_____

Koja je uloga Uprave u doba pandemije COVID-19?

_____
_____

Koju biste aktivnost izdvojili kao djelovanje Uprave u kriznim situacijama a koja je obzir uzela različite potrebe muškaraca i žena u kriznim situacijama?

_____
_____

Odluke Uprave, a prevashodno one koje su donesene u kriznim situacijama, uzimale su u obzir rodni aspekt (različite potrebe muškaraca/žena)?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ne bih znala
- ○ Ne razumijem pitanje
- ○ Ostalo

Odgovor na krizne situacije (poplave, pandemija) bio je koordiniran sa drugim Upravama na teritoriji BiH?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ne znam
- ○ Ne razumijem pitanje
- ○ Ostalo

Na početku pandemije, organi vlasti su donosili restriktivne mjere koje su se odnosile na cjelokupno stanovništvo, ne uzimajući u obzir različit utjecaj mjera na pojedinačne grupe stanovništva. To znači da prilikom uvođenja mjera nisu uzete u obzir potrebe ranjivih osoba i onih koji su već bili u nepovoljnom položaju (nezaposlene osobe, osobe sa invaliditetom, pripadnici, posebno pripadnice Romske zajednice, jednoroditeljske porodice, osobe starije 65+ i osobe do 18 godine starosti, žene žrtve porodičnog nasilja,...)

Slažem se u potpunosti 1 2 3 4 5 Uopće se ne slažem

Da li ste Vi kao član/ica Uprave u kojoj djelujete predlagali/inicirali drugačije restriktivne mjere i/ili modifikaciju konačne Odluke Kriznog štaba, a koja bi u konačnici uzela u obzir potrebe ranjivih osoba ili onih koji su već bili u nepovoljnom položaju?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Nisam imao/la priliku
- ○ Nisam razmišljao/la/ Ne razmišljam na taj način
- ○ Ostalo

Molim obrazložite svoj odgovor na prethodno pitanje _____

_____

Da li ste kao član/ica Uprave prije donošenja restriktivnih mjera imali sastanke/razgovore sa Centrima za socijalni rad, rukovoditeljicama Sigurnih kuća, udruženjima poslodavaca/ki, nevladinim organizacijama/organizacijama civilnog društva, penzionerima, Romskom zajednicom...

○ Da

○ Ne

○ Ostalo

Molim obrazložite svoj prethodni odgovor (DODATNO, ukoliko je odgovor Da, navedite s kojim institucijama/ustanovama ste imali susrete/razgovore) _____
_____

Da li smatrate da Vaša uloga/funkcija/pozicija u sastavu Uprave omogućuje da smisleno učestvujete u izradi i provedbi programa pripravnosti i odgovora, planova i politika koje bi doprinijele uzimanju u obzir različite potrebe žena, muškaraca i drugih spolova?

○ Da

○ Ne

○ Ostalo

Možete li navesti jednu svoju preporuku/inicijativu koju ste kao član/ica Uprave predložili, a koja je uključivala rodni aspekt? _____
_____

Da li ste kao član/ica Uprave zadovoljni načinom informiranja javnosti o donešenim mjerama/odlukama kriznog štaba

Apsolutno sam zadovoljan/na 1 2 3 4 5 Apsolutno sam nezadovoljan/na

Da li kao član/ica Uprave smatrate da su neke izglasane mjere Kriznog štaba dovele do kršenja ljudskih prava i sloboda?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ostalo

Molim obrazložite svoj prethodni odgovor

_____

Da li ste kao član/ica Uprave upoznati sa informacijom da je tokom pandemije došlo do porasta nasilja u porodici, osobito u vrijeme lockdowna?

- ○ Upoznat/a sam
- ○ Nisam upoznat/a
- ○ Ostalo

Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje potvrdan, možete li nam reći da li ste poduzeli nešto po tom pitanju, da li ste predložili/inicirali neke drugačije mjere i dali ih na usvajanje na sjednici Štaba?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ostalo

Da li ste kao član/ica Uprave uzimali u obzir negativne posljedice onlajn nastave u smislu da sve porodice nemaju tehničku opremu, internet priključak, financijska sredstva za nabavku opreme i plaćanje priključka, da neke porodice žive u skučenom prostoru te je djeci praćenje onlajn nastave predstavljao problem, ...?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Nisam razmišljao/la na ovakav način
- ○ Ostalo

Da li smatrate opravdanim što kontakt mailovi članova/ica Uprave nisu javno dostupni?

- ○ Smatram opravdanim
- ○ Ne smatram opravdanim
- ○ Ostalo

Molim obrazložite svoj prethodni odgovor

_____

_____

Što biste rekli za kraj?

_____

_____

_____

Ime i prezime, Dob, Spol

- ○ M
- ○ Ž
- ○ Ostalo

Zanimanje_____

Zaposlen/a sam u instituciji/ustanovi/..
_____

Koja je vaša pozicija u Štabu

- ○ Predsjedavajući/a
- ○ Član/ica
- ○ Ostalo

Štab civilne zaštite broji xy članova/ica
(molim upišite broj članova/ica)
_____

Član/ica sam Uprave civilne zaštite

- ○ Kantona Sarajevo
- ○ Zeničko-dobojskog kantona
- ○ Unsko-sanskog kantona
- ○ Bosansko-podrinjskog kantona
- ○ Kantona 10
- ○ Hercegovačko-neretvanskog kantona
- ○ Zapadno-hercegovačkog kantona
- ○ Tuzlanskog kantona
- ○ Posavskog kantona
- ○ Srednjobosnaskog kantona
- ○ Federalne uprave
- ○ Republičke uprave
- ○ Općinskog uprave na teritoriji FBiH
- ○ Općinskog uprave na teritoriji RS
- ○ Ostalo:

U Štabu civilne zaštite ravnopravno su zastupljena oba spola

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ne znam
- ○ Ne razumijem pitanje
- ○ Ostalo

Da li ste upoznati sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ostalo

Ukoliko sastav Štaba ne odražava ravnopravnu zastupljenost oba spola, da li je to tijelo i dalje legitimno, uzimajući u obzir Član 20. Zakona o ravnopravnosti spolova

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Nije mi poznat taj Član Zakona
- ○ Ne razumijem pitanje
- ○ Ostalo

U radu Štaba ja imam pravo diskusije i glasanja

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ostalo

Ukoliko je prethodni odgovor NE/Ostalo, molim obrazloženje

_____

_____

Koju ulogu ima Štab u doba pandemije COVID-19?

_____

_____

Koju ulogu je imao Štab u vrijeme velikih poplava?

_____

_____

U kojoj mjeri se tokom rasprava/diskusija/kreiranju plana i programa djelovanja u kriznim situacijama u Štabu vodi računa o različitim potrebama muškaraca i žena u kriznim situacijama (rodnom aspektu)?

Nikako

1 2 3 4 5

U potpunosti

Odluke Štaba u kojem djelujem uzimale su u obzir rodni aspekt (različite potrebe muškaraca/žena?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ne bih znao/la
- ○ Ne razumijem pitanje
- ○ Ostalo

Odgovor na pandemiju bio je koordiniran sa drugim Štabovima na teritoriji BiH?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Ne znam
- ○ Ne razumijem pitanje
- ○ Ostalo

Na početku pandemije, organi vlasti su donosili restriktivne mjere koje su se odnosile na cjelokupno stanovništvo, ne uzimajući u obzir različit utjecaj mjera na pojedinačne grupe stanovništva. To znači da prilikom uvođenja mjera nisu uzete u obzir potrebe ranjivih osoba i onih koji su već bili u nepovoljnom položaju (nezaposlene osobe, osobe sa invaliditetom, pripadnici, posebno pripadnice Romske nacionalne manjine, jednoroditeljske porodice, osobe starije 65+ i osobe do 18 godine starosti, žene žrtve porodičnog nasilja,...)

Slažem se u potpunosti
1 2 3 4 5
Uopće se ne slažem

Da li ste Vi kao član/ica Štaba u kojem djelujete predlagali/inicirali drugačije restriktivne mjere i/ili modifikaciju konačne Odluke Kriznog štaba, a koja bi u konačnici uzela u obzir potrebe ranjivih osoba ili onih koji su već bili u nepovoljnom polažaju?

- ○ Da
- ○ Ne
- ○ Nisam imao/la priliku
- ○ Nisam razmišljao/la / Ne razmišljam na taj način
- ○ Ostalo

Molim obrazložite svoj odgovor na prethodno pitanje

_____

Da li ste kao članica Štaba prije donošenja restriktivnih mjera imali sastanke/razgovore sa Centrima za socijalni rad, rukovoditeljicama Sigurnih kuća, udruženjima poslodavaca/ki, nevladinim organizacijama/organizacijama civilnog društva, penzionerima, Romskom zajednicom...

○ Da

○ Ne

○ Ostalo

Molim obrazložite svoj prethodni odgovor (DODATNO, ukoliko je odgovor Da, navedite s kojim institucijama/ustanovama ste imali susrete/razgovore

_____
_____
_____

Da li smatrate da Vaša uloga/-funkcija/pozicija u sastavu Štaba omogućuje da smisleno učestvujete u izradi i provedbi programa pripravnosti i odgovora, planova i politika koje bi doprinijele uzimanju u obzir različite potrebe žena, muškaraca i drugih spolova?

○ Da

○ Ne

○ Ostalo

Možete li navesti jednu svoju preporuku/inicijativu koju ste kao član/ica Štaba predložili, a koja je uključivala rodni aspekt?

_____
_____

Da li ste kao član/ica Štaba zadovoljni načinom informiranja javnosti o donešenim mjerama/odlukama kriznog štaba

Apsolutno sam zadovoljan/na
1 2 3 4 5
Apsolutno sam nezadovoljan/na

Da li kao član/ica Štaba smatrate da su neke izglasane mjere Kriznog štaba dovele do kršenja ljudskih prava i sloboda?

○ Da

○ Ne

○ Ostalo

Molim obrazložite svoj prethodni odgovor

_____
_____
_____

Da li ste kao član/ica Štaba upoznati sa informacijom da je tokom pandemije došlo do porasta nasilja u porodici, osobito u vrijeme lockdowna?

○ Upoznat/a sam

○ Nisam upoznat/a

○ Ostalo

Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje potvrdan, možete li nam reći da li ste poduzeli nešto po tom pitanju, da li ste predložili/inicirali neke drugačije mjere i dali ih na usvajanje na sjednici Štaba?

○ Da

○ Ne

○ Ostalo

Da li ste kao član/ica Štaba uzimali u obzir negativne posljedice onlajn nastave u smislu da sve porodice nemaju tehničku opremu, internet priključak, financijska sredstva za nabavku opreme i plaćanje priključka, da neke porodice žive u skučenom prostoru te je djeci praćenje onlajn nastave predstavljao problem, ...?

○ Da

○ Ne

○ Nisam razmišljala na ovakav način

○ Ostalo

○ Da li smatrate opravdanim što kontakt mailovi članova/ica Štaba nisu javno dostupni?

○ Smatram opravdanim

○ Ne smatram opravdanim

Molim obrazložite svoj prethodni odgovor

_____

_____

Što biste rekli za kraj?

_____

_____

_____

_____

_____

_____

ZA FEDERALNU UPRAVU CIVILNE ZAŠTITE

1) Period angažmana u CZ?
2) Na koji način ste se zaposlili ili angažirali u CZ (javni konkurs, volonterski, …)
3) Koliko dugo ste radili na toj poziciji?
4) Na kojoj poziciju ste bili zaposleni/angažirani?
5) Da li ste bili zaposleni na UoR ili UoD?
6) Šta je bio opis posla?
7) Da li ste s te pozicije mogli utjecati na odluke, kreiranje budžeta, iniciranje uključivanja rodnog aspekta u akte i inicijative CZ?
8) U tom periodu – koliko je žena bilo zaposleno/angažirano u CZ?
9) Da li Vam je tada bio dostupan Pravilnik o radu – odnosno da li ga imate i sad i koliko je on obuhvatao rodni aspekt?
10) Možete li navesti neku od svojih inicijativa a koja je prema Vašem mišljenju bila rodno odgovorna?
11) Da li su se u periodu Vašeg rada u CZ desile prirodne nepogode (poplave, zemljotres, …) ili pandemija u kojima je ključna uloga CZ? Prema Vašem mišljenju, kakav je bio odgovor CZ i da li se u metodološkom pristupu saniranja štete, pružanja pomoći i podrške stanovništvu uzimao u obzir rodni aspekt i kako?
12) S današnje distance, šta biste istakli kao prioritetne izmjene postojećih praksi koje bi unaprijedile djelovanje CZ i u rad uvrstile rodna perspektiva sagledavanja problema?
13) Da li je prema Vašem mišljenju nedovoljan broj žena u CZ razlog nepostojanja ili nedovoljnog postojanja rodnog aspekta u radu CZ?
14) Da li znate za primjere dobrih praksi, iz regije/Europe/svijeta, institucionalizovanih rodno osjetljivih odgovora na krizne situacije, od kojih bi se moglo učiti?
15) Da li znate nešto o funkcionisanju Civilne zaštite u SFRJ, i ukoliko da - da li tu ima dobrih praksi koje bi se mogle i danas koristiti?
16) Da li se prilikom izrade Akcionih planova a koji se vezu za krizne situacije vodi računa o različitim potrebama muškaraca i žena kojima treba pomoći zbog stanja u kojem su se našli npr zbog prirodnih i drugih nepogoda?

ZA SARADNICE/KE I AKTIVISTKINJE

1) Period angažmana u CZ?
2) Na koji način ste se zaposlili ili angažirali u CZ (javni konkurs, volonterski, ...)
3) Da li ste bili zaposleni na UoR ili UoD? Da li ste bili bili eksterna saradnica i po potrebi, ili ste imali ugovor?
4) Na kojoj poziciju ste bili zaposleni/angažirani?
5) Šta je bio opis posla?
6) Da li ste s te pozicije mogli utjecati na odluke, kreiranje budžeta, iniciranje uključivanja rodnog aspekta u akte i inicijative CZ?
7) U tom periodu – koliko je žena bilo zaposleno/angažirano u CZ?
8) Da li Vam je tada bio dostupan Pravilnik o radu – odnosno da li ga imate i sad i koliko je on obuhvatao rodni aspekt?
9) Možete li navesti neku od svojih inicijativa a koja je prema Vašem mišljenju bila rodno odgovorna?
10) Da li su se u periodu Vašeg rada u CZ desile prirodne nepogode (poplave, zemljotres, ...) ili pandemija u kojima je ključna uloga CZ? Prema Vašem mišljenju, kakav je bio odgovor CZ i da li se u metodološkom pristupu saniranja štete, pružanja pomoći i podrške stanovništvu uzimao u obzir rodni aspekt i kako?
11) S današnje distance, šta biste istakli kao prioritetne izmjene postojećih praksi koje bi unaprijedile djelovanje CZ i u rad uvrstile rodna perspektiva sagledavanja problema?
12) Da li je prema Vašem mišljenju nedovoljan broj žena u CZ razlog nepostojanja ili nedovoljnog postojanja rodnog aspekta u radu CZ?
13) Da li znate za primjere dobrih praksi, iz regije/Europe/svijeta, institucionalizovanih rodno osjetljivih odgovora na krizne situacije, od kojih bi se moglo učiti?
14) Da li znate nešto o funkcionisanju Civilne zaštite u SFRJ, i ukoliko da - da li tu ima dobrih praksi koje bi se mogle i danas koristiti?

ZA MINISTARSTVO CIVILNIH POSLOVA BOSNE I HERCEGOVINE

1) Da li postoji Krizni štab BiH formiran od strane Vijeća ministara BiH a za pri MCP BiH koji bi bio zadužen za koordinaciju upravljanja krizom uzrokovanom pandemijom COVID-19?
2) Da li je postojala inicijativa za formiranje Kriznog štaba BiH za upravljanje krizom uzrokovanom pandemijom COVID-19 na sjednicama Vijeća ministara ili Paralmentarne skupštine BiH (odgovoriti na ovo pitanje samo ukoliko je prethodni odgovor Ne)
3) Ko su članovi/ice Kriznog štaba BiH (imena, struka, kontakt) (odgovoriti na ovo pitanje samo ukoliko je odgovor na pitanje broj 1 potvrdan)?
4) Na koji način se Sektor za zdravstvo pri MCP BIH bavi krizom uzrokovanom pandemijom COVID-19?
5) Koliko osoba je trenutno zaposleno u Sektoru za zdravstvo pri MCP BiH i da li su sva mjesta po sistematizaciji ispunjena, te koji je omjer zaposlenih u Sektoru po spolu?
6) Da li je Sektor za zdravstvo pri MCP BiH jedino tijelo na nivou BiH koje je po nadležnosti zaduženo za upravljanje krizom (poplave, pandemija i sl.)?
7) Da li pri MCP BiH postoji formirano neko drugo ad hoc tijelo koje je zaduženo za upravljanje krizom uzrokovanom pandemijom COVID-19, ukoliko postoji da li biste nam mogli reći ko su članovi/ice tog tijela, njihov kontakt, struka i spol?
8) Da li je Sektor za zdravstvo pri MCP izradio posebnu Strategiju i/ili Akcion plan za upravljanje krizom i borbu protiv posljedica uzrokovanih pandemijom COVID-19?
9) Ukoliko postoji Strategija i/ili Akcioni plan, u kojoj mjeri se prilikom izrade, planiranju ciljeva i potreba, te samoj realizaciji vodilo računa o rodnom aspektu, tj. O različitim životnim potrebama žena i muškaraca?
10) Da li Sektor za zdravstvo pri MCP BiH posjeduje kontakt informacije svih kriznih štabova formiranih na entitetskim nivoima?
11) Ukoliko je prethodni odgovor DA – da li su ti podaci javno dostupni i da li biste mi mogli poslati link?
12) Ukoliko je odgovor na 10. pitanje Ne – molim obrazloženje.
13) Da li je za vrijeme velikih poplava u BiH pri Vijeću ministara BiH ili MCP BiH bilo formiran Krizni štab ili ad hoc tijelo nadležno za koordinaciju upravljanja krizom izazvanom poplavama u BiH (država-entiteti-distrikt)?
14) Ukoliko je prethodni odgovor Da, možete li mi reći sastav tog Kriznog štaba/tijela? Da li postoji Krizni štab BiH formiran od strane Vijeća ministara BiH a za pri MCP BiH koji bi bio zadužen za koordinaciju upravljanja krizom uzrokovanom pandemijom COVID-19?

ZA PODODJELJENJE ZA CIVILNU ZAŠTITU VLADE BRČKO DISTRIKTA

1) Kao koordinator za krizne situacije u Pododjeljenju za civilnu zaštitu Vlade Brčko distrikta, možete li nam reći koliko vaše Pododjeljenje ima ukupno članova – koliko je muškaraca a koliko žena?
2) Možete li podijeliti sa nama informacije koje se tiču njihovih imena, struke i kontakta (telefon ili e-mail)? Željele bismo stupiti u kontakt sa članovima/icama i zamoliti ih da popune jedan kratki upitnik. Da li su ovi kontakt podaci članova/ica javno dostupni?
3) Da li imate Pravilnik u kojem su jasno propisani kriteriji po kojima se biraju članovi/ice Pododjeljenju za civilnu zaštitu? Ukoliko da, da li je Pravilnik javno dostupan? Da li je propisano da sastav štaba mora odražavati ravnopravnu zastupljenost spolova?
4) Da li imate aktuelan Akcioni plan prema kojem djelujete?
5) Kao koordinator za krizne situacije u Pododjeljenju za civilnu zaštitu Vlade Brčko distrikta, možete li nam reći koje su se krizne situacije u posljednjih nekoliko godina rješavale?
6) Da li se dodatno plaća angažman članovima/icama u ovom Pododjeljenju? Kolika je visina naknade za djelovanje u ovom štabu?
7) Molimo Vas, ako raspolažete informacijama o drugim kriznim štabovima koji su formirani u BD zbog situacije sa Covidom-19 i ako sa njima surađujete, da nam napišete kontakt osobe kojoj se možemo javiti, takođe u svrhu ovog istraživanja.
8) Ukoliko ih je bilo, možete li nam navesti aktivnosti upravljanja kriznim situacijama koje su tiču različitih potreba i zaštite određenih grupa/profesija žena i muškaraca u kriznim situacijama (nekim ranijim krizama, ili krizom izazvanoj Covidom-19)?

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

305-055.1/.2:342.742(497.6)(036)
342.742(497.6)(036)

ЧАУШЕВИЋ, Јасмина, 1976-
Rod u civilnoj zaštiti : vodič za uključivanje rodno osjetljivih politika u strukturu i rad civilne zaštite u BIH / Jasmina Čaušević, Maja Gasal-Vražalica ; Bojana Ilić. - [Banja Luka] : Helsinški parlament građana, 2021 ([S. l. : s. n.]). - 91 стр. : илустр. ; 20 cm

"Ovaj vodič nastao je u okviru projekta 'Ženska ljudska prava i proces pridruživanja Evropskoj uniji'" --> насл. стр. - Annex: upitnici: стр. 76-91. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 73-75.

ISBN 978-99938-28-32-7

COBISS.RS-ID 135890689

HELSINSKI
PARLAMENT
GRAĐANA
BANJALUKA